

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Ústav historických věd

500. výročí finanční prokuratury v Praze 1937

Nikola Kabelová

Bakalářská práce

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a veškeré literární prameny a informace, které jsem využila, jsou uvedeny v seznamu pramenů literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na tuto práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

Poděkování

Chci poděkovat všem, kteří mi jakýmkoliv způsobem pomohli k vytvoření a dokončení této práce. Především děkuji své vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D. za její velkou ochotu, rady, připomínky a konzultace, které mi v průběhu psaní mé práce velice pomohly. Dále děkuji své rodině a všem blízkým, kteří mě podporovali nejen v průběhu psaní bakalářské práce, ale po celou dobu studia a nesmím zapomenout na pracovníky Národního archivu v Praze za jejich vřelý přístup, trpělivost a pomoc.

Anotace

Tato práce se zabývá především oslavou pětistého výročí finanční prokuratury v Praze, která se konala v roce 1937. Čtenář této práce bude obeznámen s historickým vývojem finanční prokuratury od jejích úplných počátků až po již zmiňovaný rok 1937. Je zde vyobrazena samotná oslava, její přípravy, organizace a průběh.

Dále je zde věnovaná pozornost pamětnímu spisu, který byl vydán nákladem prezidia finanční prokuratury v Praze právě u příležitosti pětistého výročí trvání finanční prokuratury v Praze. Autorem této publikace byl JUDr. Stanislav Jurášek, tehdejší vrchní komisař finanční prokuratury. Stručně je popsána osobnost JUDr. Jaroslava Demela, který byl určitě významnou osobností tohoto úřadu a samozřejmě nechybí informace o archivním fondu, ze kterého bylo při psaní této práce hojně čerpáno a který je opravdovým unikátem, jedná se o fond s názvem Česká finanční prokuratura 1532-1952.

Klíčová slova

Česká finanční prokuratura, finanční prokurátor, pětisté výročí, oslava, úřad.

Annotation

This paper deals primarily with the five hundred years anniversary of the financial prosecutor's office in Prague, taking place in 1937. The reader will be acquainted with the historical development of the financial prosecutor's office from its beginnings up to the aforementioned year 1937. It is the very celebration that is portrayed, together with its preparation, organisation and progress. In addition, attention is paid to the memorial file, published at the cost of the Financial prosecutor's office presidium in Prague for this occasion. The author of the publication is JUDr. Stanislav Jurášek, former chief commissioner. Another figure mentioned is JUDr. Jaroslav Demela, undoubtedly a remarkable personality linked with this office. Lastly, this paper includes information about the archive fund titled Czech financial prosecutor's office 1532 - 1952, as a source of data for this paper.

Key words

Czech financial, prosecutor's office, financial prosecutor, five hundred years anniversary, celebration, office.

Obsah

1. Úvod	1
2. Historie finanční prokuratury.....	3
2.1. Vznik českého fiskálního úřadu	4
2.2. Název úřadu	6
2.3. Úřední sídlo	7
2.4. Úřední jazyk.....	9
2.5. Složení úřadu.....	10
2.6. Působnost úřadu	12
2.7. Podřízenost úřadu	14
2.8. Právní zaměstnanci úřadu.....	16
2.9. Finanční prospěch státu ze zastupování finančními prokuraturami	17
3. Archivní fond a možnosti jeho využití	18
3.1. Vznik a vývoj fondu.....	18
3.2. Dějiny fondu.....	23
3.3 Spisy finanční prokuratury	26
3.4 Archivní charakteristika fondu	27
3.5. Význam a využití fondu.....	27
3.6. Zpracování fondu.....	29
3.7. Inventář.....	30
4. Pětisté výročí finanční prokuratury v Praze v roce 1937	31
4.1. Přípravy oslav	32
4.2. Oslava a program.....	33
4.3. Oslava a její ohlasy v tisku.....	37
5. Publikace JUDr. Stanislava Juráška	38
6. Osobnost JUDr. Jaroslava Demela.....	40
7. Osud finančních prokuratur v poválečné době	44
8. Závěr	46
9. Seznam informačních zdrojů.....	50
9.1. Seznam pramenů.....	50

9.2. Seznam literatury	50
9.3. Tištěné prameny.....	51
9.4. Časopisecké studie	51
9.5. Seznam internetových zdrojů	51
Příloha A	52
Resume.....	53

1. Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem zvolila 500. výročí vzniku finanční prokuratury v Praze v roce 1937. Finanční prokuratury jsou zajímavé nejen z důvodu svého velkého vlivu na historické utváření státní správy, ale i z pohledu na jejich vývoj nárůstu pravomocí, úkolů a také agendy, která spadala pod správu finančních prokuratur, je rovněž velice zajímavý. Vzhledem k velkému rozsahu pravomocí finančních prokuratur, byl jejich vliv na vývoj a historii státní správy nesmírný.

K vybrání tohoto tématu mě přivedlo více důvodů. Patřilo mezi ně i to, že jsem chtěla více poznat tento opravdu významný úřad, jehož historický význam je pro historii státní správy pro naši zemi nezaměnitelný a jehož působení trvalo nepřetržitě od roku 1437, kdy byl jmenován Vilém ze Žlutic, jako první komisař nápadů královských, králem Zikmundem Lucemburským až do poloviny 20. století. Takto dlouhé působení jednoho a postupně se vyvíjejícího úřadu je neobvyklé. Právě to bylo jedním z aspektů pro můj výběr.

Dále mě zajímalo, jak mohla být taková oslava organizována, jaké organizace se do ní zapojili a jaké velikosti dosáhla i jak byla vnímána v nejistých dobách roku 1937. V neposlední řadě určitě k tomuto výběru přispěla i dostupnost archivního materiálu v Národním archivu v Praze.

Při psaní této práce jsem využívala především materiály z archivního fondu Česká finanční prokuratura 1532-1952 v Národním archivu v Praze. Jednalo se o několik kartonů, v nichž byly obsaženy různé knihy, fotografie, účetní záznamy a sešity. Především tento materiál představovalo ale mnoho volně ležících dokumentů a spisů, které jsem musela sama roztrždit a vyhledávat v nich potřebné informace, které byly vhodné pro psaní této práce. Tyto volné listy dokumentů jsem později musela zohlednit při uvádění informačních zdrojů, když nebylo mnohdy možné určit konkrétní list zcela přesně.

Archivní fond pro mě představoval hlavní informační zdroj, přes to jsem použila několik dalších zdrojů. K tomuto účelu mi posloužila a velmi pomohla odborná publikace, která byla vydána přímo k příležitosti významného jubilea finanční prokuratury v Praze. Této publikaci jsem věnovala i část této práce.

Dále jsem využila inventář k již zmíněnému archivnímu fondu. Inventář tohoto fondu je, už jen pro svůj rozsah a typy písemností v něm zachované zcela ojedinělý naprosto unikátní.

Také dobových médií a periodik, v kterých bylo k nalezení také několik informací, jsem při psaní měla možnost využít. Mezi nimi, byl i Český časopis historický, který obsahoval informace o jubilejní publikaci JUDr. Stanislava Juráška, která byla vydána z rozhodnutí

finančního prezidia. Autor se v této publikaci věnuje vývoji úřadu a při psaní své práce čerpal mimo jiných z děl JUDr. Jaroslava Demela.

V Národních listech jsem našla informaci přímo se týkající oslavy 500 výročí finanční prokuratury v Praze. Periodikum *Všehrd*, které vychází dodnes, a je a vždy bylo určeno především právnické společnosti, obsahovalo rovněž informaci týkající se oslavy informace o vzniku, vývoji a historii finanční prokuratury.

Co se týče další literatury, je jí k tomuto tématu žalostně málo. Novodobá literatura v tomto případě prakticky neexistuje. V knize „*Dějiny správy v českých zemích*“, sice pár poznámek k vývoji finančních prokuratur je, nevěnuje se však primárně jim, ale jak je z názvu zřejmé, celkovému pohledu na dějiny správy. Pokud si někdo chce přečíst ucelený vývoj finančních prokuratur, pravděpodobně zvolí právě knihu od JUDr. Stanislava Juráška. Ten se však vývojem nezabýval osobně, ale prakticky přepsal díla JUDr. Jaroslava Demela. Dá se říci, že posledním historikem, který se tématem historie finančních prokuratur věnoval, byl právě JUDr. Jaroslav Demel.

Vedle samotné oslavy, jsem svou pozornost obrátila i na objasnění vzniku a vývoje finanční prokuratury. Pochopení a poznání vlivu tohoto úřadu je totiž dle mého názoru důležité pro pochopení velikosti a významu oslavy, která je stěžejním tématem této práce.

Jednu z kapitol jsem věnovala i publikaci vydané k příležitosti oslavy. Pozornost jsem nemohla odvrátit ani od archivního fondu, který je opravdu jedinečný a zcela unikátní nejen pro svůj rozsah, ale i z důvodů využitelnosti z hlediska historiografie. A to jak hospodářské, sociální, politické a především kulturní. Tak velký rozsah agendy měla finanční prokuratura.

Protože jsem chtěla, aby čtenář této práce byl obeznámen s uceleným vývojem tohoto významného úřadu, rozhodla jsem se v krátkosti věnovat i vývoji a osudu finančních prokuratur v období německé okupace a následného nastolení nového politického režimu v naší zemi

Celou práci jsem pak rozčlenila do tematických kapitol, a některé z nich i do podkapitol, vždy záleželo na rozsahu nebo jednotnosti textu. Toto rozčlenění jsem zvolila pro lepší přehlednost a orientaci v textu.

2. Historie finanční prokuratury

Finanční prokuratura, se jako úřad zastupující stát, vyvinula z bývalých prokurátorů královských, tedy zástupců českých králů. První tento prokurátor se objevil roku 1437 za krále Zikmunda Lucemburského, z jehož příkazu vyhledával v deskách zemských a přiváděl koruně, popřípadě i soudní cestou majetek, dříve patřící koruně, který byl rozdělen během husitských válek.¹

„Od té doby, možná s krátkou přestávkou v letech 1438-1453, lze sledovat nepřetržitou řadu královských prokurátorů, jejichž úkolem bylo to, aby hájili a zastupovali fiskální zájmy krále resp. státní. Okruh činnosti prokurátorů se postupem doby stále více rozšiřoval, takže v druhé polovině 16. stol. jim bylo nutné přidat pomocníky. V 18. Stol. Byl už úřad nazývaný fiskální a jeho byrokratický ráz převládl v době Josefínské. Společnou instrukcí z roku 1783 byly v jednotlivých zemích zřizovány fiskální úřady v čele s komorním prokurátorem. V roce 1850 byl název úřadu změněn na finanční prokuraturu, který byl převzat i československým zákonodárstvím.“²

Působnost finanční prokuratury v roce 1937, tedy v roce jejího 500. výročí, upravoval zákon č. 97/1933 Sb. a služební instrukce z roku 1936. Podle této instrukce, bylo jejich úkolem i nadále právní zastupování státu a některých jiných právních subjektů, kterým stát tuto výhodu propůjčil.³ V tomto rozsahu, sloužily finanční prokuratury všem odvětvím státní správy a státním podnikům a byla s nimi v přímém styku. Dále zastupovala země, okresy, nemocnice, kmenové církevní jmění a nadace.

Jak mnohostrannou a obsáhlou byla činnost Finanční prokuratury v Praze, je zřejmé z počtu vyřízených čísel jednacích. Např. v roce 1936 to bylo 158 55 čísel jednacích a to 3483 aktivních a pasivních sporů, 6702 soudních a administrativních intervencí. Tuto agendu obstarávala finanční prokuratura s čtyřiačtyřiceti právními úředníky, dvanácti kancelářskými úředníky a třiačtyřiceti kancelářskými pomocnými silami.

Plynoucí prospěch vycházející ze zastupování a poskytování právní porady státu a ostatním právním subjektům byl opravdu nesmírný. Organizačně byla finanční prokuratura přiřčena k finanční správě a podléhala ve věcech správních a osobních přímo ministerstvu financí.

¹ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952 . Inv. č. 1189/34. Karton č. 83. Pamětní kniha.

² Tamtéž.

³ HLEDÍKOVÁ Zdeňka et. al. *Dějiny správy v českých zemích od počátků až po současnost*. Praha 2007. Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-906-5. S. 386

2.1. Vznik českého fiskálního úřadu

Fiskální úřad měl, jak již tedy víme od svého počátku hájit fiskální zájmy státu. V nejstarších dobách, kdy reprezentoval stát panovník, král, tak fiskální úřad, který v té době představovala jen jediná osoba, hájil ve skutečnosti zájmy královské.

Vznik fiskálního úřadu v českých zemích spadá do první poloviny patnáctého století. Demel ve svém díle „Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých“ uvádí rok 1437. S koncem husitských válek a přijetím císaře Zikmunda v roce 1436 na český trůn se začalo všechno vracet ke starým pořádkům.

Za zmínku stojí určitě osoba krále Zikmunda. Tento panovník z rodu Lucemburků měl velký význam při utváření české historie. Byl synem Karla IV. a na základě jeho závěti, ve které rozdělil země mezi své dva syny a syny svého bratra (chtěl tak zabránit rozbrojům mezi svými potomky), se stal Uherským králem. Zikmund, ale dlouho toužil i po české koruně, která patřila jeho bratrovi Václavu IV. Když 16. srpna 1419 Václav IV. zemřel, otevřela se konečně Zikmundovi Lucemburskému cesta k českému trůnu a k vytvoření silného německo-česko-uherského soustátí s jediným panovníkem v čele. Husitské panstvo však jeho nároky neuznávalo a poté, co proti Českému království vyhlásil ve slezské Vratislavi v roce 1420 křížové tažení, byl o rok později prohlášen nepřítelem celé země, v té době již zachvácené vlnou husitských válek. Nastalo pro něj další vleklé období snahy o získání české koruny. Po ukončení basilejského církevního koncilu, který probíhal mezi lety 1431 a 1436 a po porážce husitských vojsk v bitvě u Lipan díky čemuž ztratilo husitské reformní hnutí svou hlavní oporu, byl konečně Zikmund 14. srpna 1436 uznán českým králem, s tím, že přísahal na dodržování kompaktát, což byl hlavní požadavek husitské šlechty.⁴

V Čechách byl velmi neoblíbený kvůli Janu Husovi, na jehož smrti je mu připisován podíl. Zikmund Lucemburský se z českého dědictví příliš dlouho neradoval, zemřel ve Znojmě 9. prosince 1437. Pokud si uvědomíme, že během takto krátké vlády založil úřad komisaře královských nápadů, měl pro něj nepochybně velký význam.

Zpět k historii úřadu. V této době vznikla potřeba ustanovit zvláštního zástupce krále před soudy. Jednalo se o to, aby byl obnoven hmotný majetek moci královské, který byl během husitských válek rozdělen. K tomu bylo potřeba přísné a důkladné šetření o tom, které statky

⁴ LIŠKA, Vladimír. *Panovníci Českých zemí ve faktech, mýtech a otaznících*. Nakladatelství XYZ, 2008. ISBN 978-80-7388-048-4, s. 186-224.

byly neprávem odcizeny, které důchody byly neprávě zadrženy a nastala i potřeba usilovného vymáhání nově splatných příjmů králi.⁵

Jako první stálý a jediný zástupce krále Zikmunda se objevuje v roce 1437 v deskách dvorských rytíř Vilém ze Žlutic, jako „Comisarium devolutionum regalium“, tedy „komisař nápadů královských“. Od této doby prokurátorský úřad jako úřad zastupující krále a pak i státu nezanikl. Prvním titulovaným královským prokurátorem v Čechách, o kterém jsou dochovány zmínky, byl Jan z Rabštejna, kterého mladý král Ladislav Pohrobek 1452-1457 dne 14. listopadu 1453, brzy po své korunovaci na českého krále, ustanovil za svého prvního prokurátora a komisaře svých nápadů v Čechách.

To, že není možné mezi lety 1439 a 1453 zjistit v dvorských deskách existenci královských prokurátorů, se dá vysvětlit interregnem, které trvalo po smrti Albrechta Rakouského, který zemřel roku 1439 až do korunovace krále Ladislava Pohrobka, která se konala roku 1453.

Činnost Jana z Rabštejna nebyla dlouhá, zemřel totiž v březnu roku 1452. Jeho nástupcem byl Čeněk z Klinštejna na Škvorci. Také jeho hlavní činností bylo vyhledávat v deskách statky, které král ztratil v husitských válkách. Tuto činnost vykonával tak horlivě, že si na něho stěžovali u krále páni i rytíři a žádali o zrušení tohoto úřadu.

„Původní činnost královských prokurátorů byla tedy: vyhledávati v deskách rozchvácené statky královské a přivesti je zpět koruně. Tato jejich činnost byla časem více a více rozšiřován, že jediná osoba nemohla ji již zastat. Byl proto v druhé polovině šestnáctého století přidán královskému prokurátorovi pomocník, později dva a v osmnáctém století stál královský prokurátor už v čele úřadu, nesoucího název fiskální úřad. V dobách osvícenského a policejního absolutismu v druhé polovině osmnáctého století dosáhl fiskální úřad takového rozmachu, že v dobách konstituční monarchie v polovině devatenáctého století vidělo se nutným omezit jeho pravomoc. To se stalo nejvyšším rozhodnutím dne 21. 12. 1850, kdy byly fiskální úřady přeměněny na finanční prokuratury a jejich působnost byla omezena.“⁶

Finanční prokuratura v Praze byla tedy v historickém vývoji přímým pokračovatelem těchto královských zástupců – královských prokurátorů, později fiskálních úřadů. Mohla tedy v roce 1937 oslavit pětisté trvání úřadu.

⁵ JURÁŠEK, Stanislav. *500 let finanční prokuratury v Praze 1437-1937*. Finanční prokuratura v Praze. 1937, s. 9-10.

⁶ Tamtéž, s. 11.

2.2. Název úřadu

V prvních letech zřízení fiskálního úřadu nelze mluvit o úřadu ve vlastním slova smyslu, protože zástupcem krále byla jediná osoba – *prokurátor královských nápadů*. První fiskální zástupce krále, Vilém ze Žlutic, byl jmenován jako „*commissarius devolutionum regalium*“. Později byl zástupce krále jmenován jako „*procurator devolutionum regalium*“ – „*prokurátor nápadů královských*“, tedy „*královský prokurátor*“. Tímto označením prokurátora byl označen i název fiskálního úřadu. Až do doby vlády Ferdinanda I. byl královský prokurátor oslovován českým i latinským jazykem. Vedle výše uvedeného názvu byl také ještě jeden oficiální název a to „*Prokurátor krále Jeho Milosti, nebo Prokurátor Královské Milosti nebo Prokurátor královský*“. Dále byl také úřad prokurátora označován až do roku 1526 jako „*poručík fisci náš, prokurátor království českého, úřad prokurátorský nebo pouze prokurátor*“.⁷

V době od doby vlády Ferdinanda I. od roku 1526, až do sedmnáctého století můžeme vidět ještě větší pestrost úředních názvů. Po roce 1526 se začalo úřadovat i v německém jazyce, takže po tomto roce byl i název úřadu označován v německých úředních listinách a záznamech v německém jazyce.

V českých listinách se od poloviny sedmnáctého století užívalo pro celý úřad nejčastěji názvů: „*Auřad prokurátora v království českém*“, později „*auřad královského prokurátorství*“ nebo „*auřad J.m.c. král. Prokurátorství*“ nebo jen „*královské prokurátorství*“. Vedle těchto názvů se používalo i názvů „*královský úřad fiskální v království českém, auřad královský a také auřad fiskální českého zemského prokurátora*“.⁸

V této době se nejčastěji v českých listinách používal název „*úřad prokurátorství a královský úřad fiskální*“.

V osmnáctém století nebyl ještě jednotný oficiální název pro fiskální úřady. Byl zaveden pouze název „*Fiscalamt*“ s přídomkem země, pro kterou byl zřízen. Proto josefínská služební instrukce z 10. března 1783 č. 124 Sb. mluví jen o „*fiskálních úřadech*“ pro jednotlivé země, tedy „*Das Fiscal amt Fur Böhmen*“. Českého názvu se v době osvícenského a policejního absolutismu neužívalo.

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 21. prosince 1850, uveřejněným výnosem ministerstva financí, byly veškeré fiskální úřady zrušeny a nahrazeny „*finančními prokuraturami*“. I zde zůstalo označení země. Název finanční prokuratury v Praze byl tedy: „*c.k. česká finanční*“

⁷ Tamtéž, s. 13

⁸ Tamtéž, s. 14-15.

prokuratura – k.k. Finanz Procuratur für Bohmen“. Českého názvu se začalo užívat až ke konci devatenáctého století.

Po prohlášení samostatnosti československé republiky se užívalo pouze českého názvu a to „*Česká finanční prokuratura*“.

Podle zákona z roku 1933 se finanční prokuratury označovaly svým zákonným názvem a sídlem úřadu, bez označení obvodu své působnosti. Podle těchto ustanovení byl oficiální název úřadu „*Finanční prokuratura v Praze*“ a ne „*Česká finanční prokuratura v Praze*“.⁹

2.3. Úřední sídlo

V prvních letech, kdy úřad vznikal nelze mluvit o sídle úřadu v pravém slova smyslu, protože první královi zástupci, byli jednotlivé osoby, které bydleli v okolí krále.

To bylo hlavně v době, kdy král pobýval v Čechách. Bydlel-li král v jiné zemi např. jako Ladislav Jagelonský v Uhrách, nebo později Habsburkové ve Vídni, královský prokurátor zůstával v Čechách, neboť jeho úkolem bylo zastupovat krále v zemi České.

Královští prokurátoři, kteří byli samojedinými zástupci krále bez pomocníků, pracovali doma. Pokud nebydleli v Praze, zdržovali se hlavně na hradě, když pátrali v deskách zemských po královských nápadech. Tak tomu bylo v prvních létech i později za vlády Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad, protože v této době královští prokurátoři nejvíce pátrali po královských nápadech. V této době proslul královský prokurátor mj. Čeněk z Klinštejna.

Královští prokurátoři, i když bydleli mimo Prahu, vykonávali svůj úřad v Praze tehdy, když zasedali v radě komory, intervenovali u zemského, dvorního, komorního, purkrabího soudu nebo sháněli materiál v zemských nebo dvorských deskách.

Tak tomu bylo až do roku 1572, kdy byla pro královského prokurátora vydána nová instrukce. V té se již nařizovalo královskému prokurátorovi, aby bydlel v Praze. Od té doby se stala Praha stálým úředním sídlem královských prokurátorů. Tím ale ještě nebyla stanovena úřední místnost královských prokurátorů. I nadále pracovali královští prokurátoři a fiskální adjunkti pravděpodobně doma.

Až fiskální instrukcí z 8. května 1720, vydaná českou královskou komorou královskému prokurátorovi Karlu Jiřímu Malanotte z Caldes, ustanovila ve čl. 14, že fiskální úřad bude mít sídlo na pražském hradě a zároveň ukládala královskému prokurátorovi povinnost, aby aspoň dvakrát za týden konal v úřední místnosti sezení s fiskálními adjunkty. Lze tedy říci, že

⁹ Tamtéž, s. 15.

fiskální úřad měl své úřadovny od roku 1720 na pražském hradě, kde zůstal následujících 63 let až do roku 1783.¹⁰

Novou všeobecnou instrukcí pro fiskální úřady vydanou za vlády Josefa II. v roce 1783, byla českému fiskálnímu úřadu přikázána kancelář v budově zemského práva na Malé Straně, tj. v domě číslo popisné 2/III. V budově zemského práva zůstal fiskální úřad do roku 1792. V roce 1792 prostory v budově zemského práva už nestačily z důvodu vzrůstu agendy a systematizace personálu se úřad odstěhoval do najatých místností v bývalé malostranské radnici, tj. v domě číslo popisné 35/III na Malé Straně. V těchto prostorách byl fiskální úřad – od roku 1851 už česká finanční prokuratura – až do roku 1867.¹¹

V roce 1867 se finanční prokuratura znovu stěhovala. V tomto případě opět zpět do budovy zemského soudu na Malé Straně a to do třetího patra. Následně vzhledem k nedostatku místa pro vrchní zemský soud, vrchní státní návladnictví a místodržitelskou účtárnu, byla finanční prokuratura nucena se vystěhovat z budovy vrchního zemského soudu do domu číslo popisné 123/III v Letenské ulici na Malé Straně, kde zůstala až do roku 1875.

V říjnu roku 1875 se česká finanční prokuratura přestěhovala do bývalého paláce kašpara Kaplíře ze Sulevic. Kašpar Kaplíř ze Sulevic byl český rytíř a také člen direktoria českých stavů v době stavovského povstání v letech 1618-1620. Během vlády Friedricha Falckého byl v letech 1618-1620 nejvyšším zemským písařem. Původně působil také jako císařský rada. V únoru 1621 zatčen a vězněn v Bílé věži na Pražském hradě. Následně byl odsouzen k popravě na Staroměstském náměstí spolu s dalšími 26 pány. Byl nejstarším a na popraviště vešel jako první z rytířského stavu a jako čtvrtý v celkovém pořadí. Jeho hlava byla pověšena na Staroměstské mostecké věži.

V této budově, bývalé mincovně, byl do roku 1848 umístěn c.k. komorní úřad a bankovní pokladny s ním spojené. Později byl v domě umístěn filiální poštovní úřad Staroměstský a mimo to až do roku 1875, kdy se stěhovala česká finanční prokuratura, okresní finanční úřad, poplatkový úřad, úřad důchodkový a berní správa. Poštovní filiální úřad užíval 5 pokojů v přízemí. Vystěhoval se v roce 1885 a jeho úřední místnosti zabral vrchní zemský soud pro Josefský katastr. Tento katastr se vystěhoval až 4. března 1891 a od tohoto dne obývala tento dům číslo popisné 243/I na Starém Městě Pražském pouze finanční prokuratura sama. Finanční prokuratura si dala v tomto domě zřídit plynové osvětlení v roce 1901 a roku 1925 osvětlení elektrické. Telefon byl zaveden v roce 1907.¹²

¹⁰ Tamtéž, s. 17.

¹¹ Tamtéž, s. 17.

¹² Tamtéž, s. 18.

2.4. Úřední jazyk

Úřední jazyk českého fiskálního úřadu byl do nastoupení krále Ferdinanda I. buď latinský, (ovšem silně protkaný češtinou a českými obraty), nebo český. Zvolením Ferdinanda I. Habsburského za krále českého, nastala změna i v úředním jazyku fiskálního úřadu. Ferdinand I. znovu zřídil v roce 1527 českou komoru, zaniklou za vlády stavů, které byl podřízen fiskální úřad. Úřední jazyk ve styku s českou komorou, českou kanceláří a zemskými úřady českými byl po této době výhradně český, ale s císařem a dvorní komorou německý. Nebyl-li spis psán přímo německy královským prokurátorem, byl do němčiny přeložen v české kanceláři.¹³

Instrukce pro nově zřízenou českou komoru ze dne 24. dubna 1530, v níž byl odstavec jednacích o královském prokurátorovi, byla vydána v německém jazyce. Také další instrukce vydávané královským prokurátorům byly již sepsané v německém jazyce. Tak se tedy stalo, že po roce 1526 nastoupila do fiskálního úřadu němčina a bylo úřadování v jazyce českém i německém. Český jazyk byl vytlačován ve prospěch němčiny. Nejvíce tomu tak bylo po obnovení zřízení zemského za Ferdinanda II. z roku 1627. Čeští stavové – evangelíci – byli z Čech vypuzeni a na jejich místo nastoupili na soudech a sněmech cizinci, kteří český jazyk neznali. Tím se stalo to, že český jazyk stále více mizel z veřejného života i z úřadů a také tedy z úřadu fiskálního. V 17. století byly ještě podávány zprávy vyšším úřadům o českých podáních jazykem českým a také přicházeli české rozkazy českému fiskálnímu úřadu. V 18. století především za osvícenského absolutismu Marie Terezie a Josefa II. čeština z fiskálního úřadu mizí a úřadovalo se výhradně v německém jazyce. Tento stav trval i za policejního absolutismu Františka I. a Ferdinanda V. V prozatímní služební instrukci číslo 34 pro finanční prokuratury, vydané za Bachova absolutismu dne 16. února 1855, bylo výslovně nařízeno německé úřadování u finančních prokuratur.¹⁴

Císařským diplomem ze dne 20. října 1860 byla vyhlášena všem rakouským národům rovnoprávnost. Úřady a soudy měly používat při ústním jednání a písemném vyřizování jazyk, který je stranám srozumitelný a přirozený. Také rozsudky a výměry měly být vydávány v jazyce, ve kterém o ně bylo požádáno. Podle tohoto diplomu soudy v Čechách úřadovaly s českými stranami česky. To mělo vliv i na úřadování české finanční prokuratury, takže čeština se zase pomalu stávala úředním jazykem, třeba ne oficiálním, ale rovnoprávným

¹³ Tamtéž, s. 21.

¹⁴ Tamtéž, s. 22.

s němčinou. Výnosem ministerstva financí z 20. ledna 1861 č.2700/21 bylo nařízeno finanční prokuratuře, že v soudním řízení, bez zřetele na to, zastupuje-li žalující nebo žalovanou stranu, má užívat u soudu jazyka, pokud to bude možné, který používá protistrana. Pokud nebyl jazyk, jakým mluvila protistrana známý, bylo na vůli finanční prokuratury, aby užívala německého jazyka.¹⁵

Po vydání Báděního jazykových nařízení v roce 1897¹⁶, se začalo částečně užívat češtiny jako úředního jazyka. Po jejich odvolání bylo opět užíváno jen němčiny.

Český jazyk vniká do úřadování u české finanční prokuratury značně počátkem 20. století, kdy byli také přijímáni do úřadu ve větším počtu čeští úředníci, než jak tomu bylo v druhé polovině předešlého století. Po obnovení samostatnosti Československého státu, ke kterému došlo dne 28. října 1918, byla úřední řečí finanční prokuratury čeština jako státní jazyk, finanční prokuratura jako zástupce státu, byla v úředním styku povinna používat právě státní jazyk.

2.5. Složení úřadu

V dobách vzniku úřadu, tedy v první polovině 15. století reprezentovala zástupčí úřad jediná osoba, jako zástupce krále. Jeho úkolem bylo zjišťovat rozchvácené královské statky po husitských válkách a snažit se, aby byly králi vráceny. V pozdějších dobách byla jeho agenda rozšiřována, takže královský prokurátor nemohl zvládnout všechno sám.

První se domáhal pomocníka, místoprokurátora, královský prokurátor Jan Boryně ze Lhoty v roce 1529. Jeho žádosti ale nebylo vyhověno. Také další žádosti královského prokurátora Petra Chotka z Vojnína na Budenicích a Vraném v roce 1548 nebylo vyhověno. První pomocník, jménem Abraham Čáslavský, byl přidělen až roku 1572 královskému prokurátorovi Albrechtu Bryknarovi z Brukštejna na návrh české komory. Pomocník měl zpočátku titul komorní prokurátor. Královskému prokurátorovi Jindřichu Domináčkovi z Písnice na Hertenberku byli přidáni postupně ještě dva pomocníci a to v roce 1593 Václav Radnický a poté roku 1600 Adam Linhart z Nayenperku. Ti měli už titul, prokurátoři k vedení při Jeho Msti Císařských, při soudech zemských. Na počátku sedmnáctého století byl, tedy fiskální úřad už čtyřčlenný, skládající se z královského prokurátora a tří prokurátorů k vedení při Jeho Msti Císařských při soudech zemských. Ti byli podřízeni královskému prokurátorovi.

¹⁵ Tamtéž, s. 22-23.

¹⁶ Báděního jazyková nařízení zrovnoprávnila češtinu a němčinu ve vnitřním úřadování. Úředník, který přijal podání v češtině, byl nucen vyřídit celou věc rovněž česky. Báděního nařízení vyvolala odpor Němců a přispěla a tím přispěla k pádu jeho vlády.

Disciplinární moc nad svými podřízenými ale královský prokurátor neměl. Dostávali i přímé rozkazy od české komory.¹⁷

V roce 1620 byl českému prokurátorovi přidělen i písař. Přidělením pomocníků a písaře se vyvinul koncem šestnáctého a začátkem sedmnáctého století z královského prokurátora, jako jediného zástupce krále, celý úřad. Přes to zástupcem krále a jiných subjektů nebyl úřad jako takový, ale pořád jednotlivý prokurátoři.¹⁸

Po bitvě na Bílé hoře, z důvodu konfiskace statků českých pánů, měl fiskální úřad mnohem více práce. Tím se z něho stával skutečný úřad s několika úředníky konceptními a kancelářskými pracovníky. Ve třicátých letech sedmnáctého století se prokurátorovým pomocníkům začalo říkat fiskální adjunkti. Fiskálními adjunkty bývaly jmenovány osoby, které již měli jiné povolání, jako např. profesori pražské univerzity, jako Jan Jiří z Funken nebo JUDr. Jan Jindřich Turba. Tento titul zůstal pomocníkům královského prokurátora až do zrušení fiskálních úřadů v roce 1850. Jejich počet se střídal mezi třemi a čtyřmi. Po prokurátorech a fiskálních adjunktech, byla v pozdějších dobách požadována odborná právnická kvalifikace.¹⁹

V osmdesátých letech 16. století byla kancelář rozdělena na českou a německou. V každé kanceláři byl v čele kancelista. Toto rozdělení v době osvícenského absolutismu zmizelo a fiskální úřad měl jedinou kancelář a to německou. Koncipisté byli zařazeni mezi kancelářské úředníky a i přes to, že mnohdy tito koncipisté mívali právnické vzdělání tak často vykonávali i menší konceptní práce.

Královský prokurátor zastupoval úřad a uvnitř ho řídil, fiskální adjunkti mu však překvapivě nebyli ve vyřizování věcí bezpodmínečně podřízeni. Fiskální adjunkti byli velmi samostatní a s královským prokurátorem byli postaveni téměř na srovnatelnou úroveň. Bylo ale bezpodmínečně nutné, aby se o důležitých věcech konaly porady, ke kterým fiskální adjunkti připravili věc tak, aby bylo dost času na to, aby si ji prokurátor mohl prostudovat, protože podání k soudu se dávala výhradně jeho jménem a on za tato podání byl osobně odpovědný. Kolegiální porady nařizovaly fiskálním úřadům i fiskální instrukce a to ve všech věcech. Instrukce z roku 1720 už nemluví o kolegiálním vyřizování všech věcí, ale jen o kolegiálním sezení dvakrát v týdnu. V kolegiálních sezeních musel být projednáván např. i návrh královského prokurátora české komory na obsazení uprázdněného místa fiskálního adjunkta. Kolegiální charakter fiskálního úřadu postupně mizel v době osvícenského

¹⁷ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952. Inv. č. 1189/34. Karton č. 83. Pamětní kniha.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ JURÁŠEK, Stanislav. *500 let finanční prokuratury v Praze 1437-1937*. Finanční prokuratura v Praze. 1937., s. 25-26.

absolutismu, až se z něho stal skutečný úřad. Josefinská fiskální instrukce nemluví už vyřizování úkolů finančním prokurátorem a jeho pomocníky, ale již o vyřizování úkolů fiskálním úřadem.²⁰

Postupný, ale značný nárůst agendy byl příčinou, že v roce 1790 musel být personál rozšířen. Byli přijímáni i praktikanti, kteří vykonávali službu u fiskálního úřadu bezplatně. Praktikanti práci vykonávali rádi zadarmo, to z toho důvodu, že praxe, byla mezi praktikanty velice ceněna. Není se čemu divit, protože tato praxe se rovnala praxi u dobrého advokáta. Kancelářský personál byl v roce 1790 už systematizován a skládal se z jednoho knihovního aktuátora, jednoho protokolisty, jednoho registrátora, jednoho expeditora, dvou ingrosistů, tří kancelistů, dvou úředních sluhů a topiče.

Velká změna fiskálního úřadu a tím i jeho složení nastala po roce 1848. 21. prosince 1850, byly zřízeny finanční prokuratury a byla jasně stanovena jejich působnost. Šlo o tzv. pokračování teradové, čtyři adjunkti finanční prokuratury, čtrnáct konceptních praktikantů. Celkem to bylo dvaadvacet osob. Tento počet pracovníků nestačil a tak byl v roce 1854 zvýšen o jednoho finančního radu, tři adjunkty finanční prokuratury a šest praktikantů. Počet úřednictva neustále narůstal.²¹

2.6. Působnost úřadu

Prvním a hlavním úkolem fiskálního úřadu, později finanční prokuratury, bylo zastupování krále ve věcech sporných, správních, trestních, nesporných a ve všech případech, kterých se týkal zájem královské komory, později fiskální zájem státu.

Vedle této hlavní a první funkce královských prokurátorů-fiskálních úřadů, jim byli svěřovány i funkce jiné úkoly a to tyto:²²

- Spolupůsobení při uzavírání mezinárodních smluv (tuto funkci měli královští prokurátoři pouze v prvních letech vzniku úřadu).

- Účast při zákonodárných pracích.
- Účast v soudnictví.
- Soudnictví nad svobodníky.
- Zastupování klášterů, duchovních obročů a zbožných odkazů.
- Zastupování židů.
- Zastupování univerzity Karlovi.

²⁰ Tamtéž, s. 26-27.

²¹ Tamtéž, s. 26-27.

²² Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952 . Inv. č. 1189/34. Karton č. 83. Pamětní kniha.

- Zastupování královských měst komorních.
- Zastupování královských komorních úředníků.
- Agenda trestní.
- Právní zastoupení vdov, sirotků a chudých.
- Hájení zájmu katolického náboženství.
- Vymáhání trestních nálezů.
- Stíhání vzdorovitých sedláků.
- Hájení zemských hranic.
- Stíhání lichvářů.
- Hájení svazku manželského.
- Ochrana poddaných proti vrchnostem, které nedodržovaly robotní patenty.

Je tedy zcela jasné, že působnost fiskálních úřadů byla velice rozsáhlá a pestrá. Tato pestrost agendy vyhovovala hlavně v době, kdy král reprezentoval stát a fiskální úřady hájily v první řadě zájmy a práva právě krále. Oproti tomu naopak takováto obsáhlost agendy už pak později nevyhovovala v konstituční monarchii, kdy už fiskální úřady hájily víceméně zájmy státu. Z toho důvodu byla panovníkem obsáhlost fiskálních úřadů značně okleštěná. Byla jim odebrána trestní agenda, která byla převedena na státní zastupitelstva.

13. srpna 1851 bylo ustanoveno, že funkce komorních prokuratur a fiskálních úřadů, mají přejít na prokuratury finanční. Tímto opatřením byla agenda, kterou od roku 1437 do roku 1851 kontinuálně obstarával fiskální úřad, nadále bez nejmenšího přerušení kontinuity spravována tím samým personálem, v té samé místnosti a podle těch samých zásad a předpisů, jen pod novou firmou a to „*c.k. finanční prokuratura*“.

Úkoly, které byly přiděleny c.k. finanční prokuratuře byly tyto: vést právní spory a soudně zastupovat státní jmění, podávat zprávy o těchto záležitostech, spolupůsobit při právních jednáních. Celkem logicky bylo ustanoveno i to, že agenda fiskálního úřadu má přejít na finanční prokuratury. Personální stav finanční prokuratury byl v roce 1851 systematizován takovýmto způsobem: jeden finanční prokurátor, tři finanční radové, čtyři adjunkti finanční prokuratury, čtrnáct konceptních praktikantů, tři přednostové pomocných úřadů, šest kancelářských oficiálů, šest kancelářských asistentů, dva úřední sluhové a jeden podomek. Finančnímu prokurátorovi příslušel titul a hodnost vrchního finančního rady, adjunktům

finanční prokuratury titul a hodnost tajemníků a přednostům pomocných úřadů hodnost adjunktů.²³

V důsledku přeměny fiskálního úřadu na finanční prokuraturu byl přednostům české finanční prokuratury udělen titul c.a.k dvorní rada a finanční prokurátor. Po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 zůstal přednostům české finanční prokuratury pouze titul finanční prokurátor.

Mezi další nové povinnosti patří i ta, která byla dána služební instrukcí z roku 1855, kde je mimo jiné stanoveno, že úředním jazykem jak ve službě vnitřní, tak i ve styku s jinými úřady a soudy je výhradně jazyk Německý. Disciplinární moc nad podřízeným personálem byla nově udělena finančnímu prokurátorovi, v jiných otázkách osobních a požitkových zůstala finanční prokuratura podřízená zemskému finančnímu ředitelství v Praze.

Zavedením nových procesních zákonů, byla vyvolána potřeba upravit působnost finanční prokuratury, která se opírala o zastaralé přepisy. To se stalo novou instrukcí ze dne 9. března 1898 č. 41 ř.z. Touto služební instrukcí byla např. finanční prokuratura ve věcech osobních a disciplinárních, ohledně kterých podléhala od roku 1851 zemskému finančnímu ředitelství v Praze, opět zcela úplně samostatná a byla podřízená přímo ministerstvu financí.²⁴

2.7. Podřízenost úřadu

Vzhledem k tomu, že byl fiskální úřad v prvních dobách svého vzniku představován jedinou osobou, která byla jmenována králem bez jakéhokoliv spolupůsobení stavů, přísahal proto královský prokurátor pouze králi a také byl výhradně jen jemu králi odpovědný. Brzy ovšem čeští stavové dostali královského prokurátora, úředníka čistě královského, pod svou moc. Tato výrazná změna nastala v době vlády Vladislava Jagelonského. Ale i přes tento vliv stavů zůstal královský prokurátor přímo podřízen jedině králi, králi přísahal a jen jemu a právě od něj přijímal rozkazy.

Výrazná změna, která měla vliv na podřízenost královského prokurátora, nastala se znovuzřízením české komory po nastoupení Ferdinanda I. na trůn. Královský prokurátor se dostal do podřízenosti české komory a také instrukce pro něho byla dána v rámci instrukce dané české komoře. Královský prokurátor se tedy stal advokátem české komory, jí byl podřízen a od ní dostával rozkazy, zmocnění ke sporu a informace. Česká komora také dohlížela na veškeré úřadování českého prokurátora. Pravomoc české komory se vztahovala rovněž i na pomocníky královského prokurátora. Podřízeností královského prokurátora české

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

komoře nebylo ale dotčeno právo panovníka dávat královskému prokurátorovi přímé rozkazy. Dá se tedy říct, že panovník o svůj vliv na českého prokurátora zcela nepřišel. Panovníkovi totiž byla také vyhrazena pravomoc jmenování pomocníků královského prokurátora, stanovení platů, pensí a mimořádných odměn.²⁵

Prostřednictvím české komory byl královský prokurátor – fiskální úředník, podroben i dvorské komoře, která zprostředkovávala styk mezi českou komorou a králem.

Další značná změna nastala v pobělohorské době. Královskému prokurátorovi byla nadále nadřizena Česká komora a vedle ní ještě Česká dvorská kancelář, což byli čeští místodržící, nebyl-li král v zemi. Českému královskému prokurátorovi byla vedle čistě fiskální agendy přidána ještě agenda policejní a justiční. Česká dvorská kancelář reprezentovala úřad politické správy a česká komora úřad finanční správy. Oběma těmito úřadům byl fiskální úřad podřízen a oba úřady měli nad fiskálním úřadem dohlížecí i disciplinární moc.²⁶

Změna v nadřizovaných úřadech fiskálního úřadu nastala za Marie Terezie. V roce 1745 byla zrušena česká komora a byla spojena s místodržitelstvím, kterému tedy podléhal fiskální úřad. V roce 1749 byla zrušena česká dvorská kancelář a byla spojena s rakouskou dvorskou kanceláří v jednotný centrální úřad. Zrušení českého místodržitelství v roce 1749 přešla politická a kamerální správa na královskou komoru. Od roku 1765 byly tedy fiskální úřady podřízeny guberniu a u něj skládali královští prokurátoři úřední přísahy.

Josefínskou fiskální instrukcí z roku 1783 byly ustanoveny jednotné fiskální úřady v čele s komorním prokurátorem. Fiskální úřad byl přiřčen k soudu a umístěn v budově zemského práva, ale tomu nebyl služebně podřízen, zůstal podřízen guberniu. Další výrazná změna nastala v roce 1850 se vznikem finančních prokuratur, které byly podřízeny ve věcech osobních i disciplinárních ministerstvu financí a presidiu zemského finančního ředitelství

Od roku 1898 byla finanční prokuratura podřízena přímo ministerstvu financí jak ve věcech osobních, tak i disciplinárních a i v dohledu nad výkonem služby. To nebylo změněno ani novým zákonem o finančních prokuraturách číslo 97/1933 Sb., ani služební instrukcí pro finanční prokuratury číslo 82/1936 Sb.

Vyhlášení finančního prokurátora bylo vyhrazeno vždy králi, později prezidentu republiky. Přijímání kancelářského personálu spadalo do pravomoci finanční prokuratury. Ve věcech týkajících se vedení sporů, byla finanční prokuratura právním zástupcem všech státních úřadů.

²⁵ JURÁŠEK, Stanislav. *500 let finanční prokuratury v Praze 1437-1937*. Finanční prokuratura v Praze. 1937, s. 46-47.

²⁶ Tamtéž.

2.8. Právní zaměstnanci úřadu

Odborně vzdělaní královští prokurátoři byli dosazováni do úřadu zhruba od poloviny sedmnáctého století, nadále ovšem pouze ze šlechtického stavu. Tak tomu bylo až do konce osmnáctého století. Od devatenáctého století byla občas opuštěna zásada, že finanční prokurátor musel pocházet ze šlechtického stavu a do čela úřadu byl postaven osvědčený úředník. Od vzniku československého státu byl v čele úřadu výhradně vždy jen osvědčený úředník.²⁷

V prvních letech vzniku úřadu královského prokurátora mohly být s úřadem sloučeny i jiné úřady. Úřad královského prokurátora zastávali např. purkrabí Pražského hradu, purkrabí vyšehradský nebo profesor na Pražské univerzitě.

Královský prokurátor mohl zasedat na soudě s rozhodujícím hlasem, od roku 1549 pouze pokud nešlo o věci fiskální. Přisedícím mohl být na soudě komorním, dvorském, purkrabském i na apelačním. Hlasovací právo jim bylo později odebráno. V Josefinské instrukci z roku 1783 se dává královskému prokurátorovi právo zasedat na soudech jen jako posluchači. Zřízením finančních prokuratur v roce 1850 už nebylo finančnímu prokurátorovi povoleno ani toto. Od dob Marie Terezie, už tedy přednosta fiskálního úřadu nezastával žádný jiný úřad.²⁸

Fiskální adjunkti nebyli v prvních letech teoreticky vzdělaní právníci. Teoreticky vzdělaní právníci do této funkce byli jmenováni až od sedmnáctého století, jako první Dr. Rudolf Dodoneus, který byl zároveň i profesorem Pražské univerzity. Josefinská fiskální instrukce z roku 1783 stanovila, že fiskální úřad může být obsazen jen lidmi, tedy fiskálními adjunkty, kteří mají k úřadu potřebnou způsobilost, schopnost a vzdělání. Osoby, které se ucházely o jmenování, musely předložit důkaz o své způsobilosti a dlouholeté praxi. Museli se také podrobit přísné zkoušce ze soudního, politického i finančního oboru.²⁹

Služební instrukce z roku 1936 zakazovala úředníkům finanční prokuratury zastupovat jak přímo tak i nepřímo třetí osoby s výjimkou manžela, příbuzných, sešvagřených osob, osvojitele a osvojenců, pokud se tak dělo bezplatně s výjimkou převzetí poručnictví a opatrovnictví. Tyto výjimky byly přípustné, pouze pokud k tomu svolil přednost úřadu a pokud to nebylo v rozporu s úřednickovými pracovními povinnostmi. Právní úředníci

²⁷ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952 . Inv. č. 1189/34. Karton č. 83. Pamětní kniha.

²⁸ JURÁŠEK, Stanislav. *500 let finanční prokuratury v Praze 1437-1937*. Finanční prokuratura v Praze. 1937, s. 57-58.

²⁹ Tamtéž, s. 58.

finanční prokuratury byli zároveň činní i jako zkušební komisaři u státních a soudcovských zkoušek.³⁰

2.9. Finanční prospěch státu ze zastupování finančními prokuraturami

Celkový náklad na finanční prokuraturu v Praze byl podle výkazu v roce 1936 stanoven na 2 432 340 Kč. Uvážíme-li, že finanční prokuratura působící jako advokát státu vedla ročně tisíce sporů, ale i velice obsáhlou nespornou agendou jako posudky, smlouvy, pozůstalosti apod. nesmím samozřejmě ale zapomenout na agendu exekuční, která byla skutečně obrovská. Z toho je zřejmé, že právní zastupování státu bylo zajišťováno co možná nejlevněji. Je zcela jasné, že roční náklad, který vyžadoval provoz finančních prokuratur, tvořil jen malý zlomek částky, kterou by stát musel vynaložit na právní zástupce, kdyby je najímal jako soukromá osoba.

Právní zastupování státu, země, okresů a obstarávání ostatních úkonů, které patřily do působnosti finančních prokuratur, měly pro státní pokladnu veliký finanční význam. Nehledě na prospěch, který vyplýval z jednotnosti a specializace zastupující služby.

³⁰ Tamtéž, s. 58-59.

3. Archivní fond a možnosti jeho využití

Inventář k tomuto archivnímu fondu, tedy fondu „ Česká finanční prokuratura 1532-1952 zpracovala historička Marie Stupková pro Státní ústřední archiv v Praze. Tento inventář je celkem pětidílný a já jsem při psaní této práce využila první 4 díly. Těm se věnuji v následujících podkapitolách. Tento fond, vzhledem k neobvyklému trvání úřadu, je opravdu impozantní a má mnoho využití.

Celkový počet evidenčních jednotek, které tento fond obsahuje, je 11 175. Z toho 32 knih, 1 158 registraturních pomůcek, 9914 kartonů různých spisů a 71 účetních knih.

3.1. Vznik a vývoj fondu

Finanční prokuratura byla jedním z nejstarších úřadů v Čechách, vzhledem k tomu, že její vývoj lze téměř nepřetržitě sledovat od vzniku úřadu královského prokurátora. Založeného v roce 1437, kdy jak již víme, císař Zikmund ustanovil Viléma ze Žlutic svým právním zástupcem před soudy a jehož úkolem bylo dobývat zpět zeměpanské statky, o něž český panovník přišel během husitských válek.³¹

Postupem doby se tato funkce královského prokurátora rozšiřovala, takže když nastoupili Habsburci na český trůn v roce 1527, zastupoval již panovníka na soudech i mimo ně jak ve věcech královských nápadů což byli např. odúmrťe, léna spadlá ke koruně a nároky na konfiskovaný majetek a také ve věcech ostatních majetkových práv panovníka, mezi něž patřili různé roční platby, berně, cla, mýta a pokuty uložené za trestné činy.

Právě v posledně zmíněných trestných věcech začal později královský prokurátor vystupovat i jako veřejný žalobce tedy v zájmu veřejném. K úkolům královského prokurátora patřilo mimo jiné i udílení právních rad panovníkovi v různých majetkových záležitostech, účast na majetkových záležitostech a později k tomu přibýlo i zastupování královských klášterů. Právní zastupování panovníka se týkalo všech soudů s výjimkou těch městských.

Po nastoupení Habsburků na český trůn, byl úřad královského prokurátora velice silně ovlivněn snahou panovníků získat veškerý majetek, na který měli potencionální právo. To se projevilo i mnohem častějším zastupováním majetku katolické církve. Mimo jiné bylo přikročeno k zastupování poddaných v jejich sporech s vrchností pro útisk, který byl v těchto dobách tak silný, že začal ovlivňovat schopnost poddaných odevzdávat zeměpanské dávky. Ze stejných důvodů začalo i královských svobodníků a nejinak tomu bylo i u židů a jiných

³¹ STUPKOVÁ, Marie. *Česká finanční prokuratura 1532-1952 (1965), díl I.*, archivní inventář. Č. pomůcky 1256/01, s. 1.

osob, kteří spadali pod královskou ochranu. Královský prokurátor z těchto důvodů vystupoval jako ochránce veřejného zájmu a katolického náboženství.³²

Z důvodů zvládnání stále se rozšiřující agendy byli postupně královskému prokurátorovi přidáváni pomocníci. Od roku 1572 do otoku 1600 jejich počet stoupl na 3. Později byl přidán např. ještě písař.

V 17. a 18. století byl fiskální úřad silně poznamenán stále se zvyšujícím úsilím panovníků o upevnění jejich moci v období absolutismu a snahou všemožnými způsoby zvýšit příjmy komory, které neustále zatěžovaly nákladné války. K nejvýznamnějším agendám této doby patřilo zatupování státu v trestních důchodkových kontrabandních řízeních s důrazem kladeným především na mýto a clo, jako na důležitý zdroj státních financí.

V době Marie Terezie a jejího syna Josefa II. došlo k nárůstu agendy, která souvisela s udílením podpor, které byly udíleny začínajícím manufakturám. Od konce 18. století zastupoval i poskytoval právní rady, které poskytoval v řadě záležitostí politického rázu, jako byl dohled nad plněním zákonů, nebo stíhání osob, které se neprávem vydávali za šlechtice, ochraně zemských hranic nebo ochraně katolického náboženství.

Se stále častějším útlakem poddaných docházelo ke stále většímu nárůstu agendy, která byla namířena proti vrchnosti. Došlo až tak daleko, že musel být ustanoven zvláštní poddanský advokát. V této době převzal fiskální úřad i správu královských svobodníků, ta byla spojena i s civilní soudní mocí nad nimi.

Do rukou fiskálního úřadu přešla i správa majetku, který patřil dříve klášterům, které byly zrušeny Josefem II. Mezi další zvláštní úkoly úřadu patřil i dozor nad královskými rychtáři, soudy, radami a židovskými úřady v královských městech. Dále např. i spolupůsobení na pracích, které měli zákonodárný ráz.

Dá se říci, že tímto bylo dosaženo vrcholu, co se týče působnosti fiskálního úřadu. V průběhu dalších staletí získal ještě několik agend jako zastupování bratrských horních pokladen nebo zastupování berní správy, oboje v první polovině 19. století. Na druhou stranu, ale nedlouho poté, již v devadesátých letech 18. století odpadla fiskálnímu úřadu veškerá agenda, která se týkala královských svobodníků, tak přešla na zemský soud. Dále pak se zrušením poddanství v roce 1848 zanikla poddanská agenda, která byla velice obsáhlá a nedlouho potom v roce 1850 odpadla i správa pražských postranních práv.³³

K dalším důležitým změnám ve vývoji fiskálního úřadu došlo od 1. září 1851, kdy byly v celé rakouské monarchii s výjimkou Uher a některých dalších zemí zřízeny dosavadní

³² Tamtéž, s. 2-3.

³³ Tamtéž, s. 3-4.

dvorní komorní prokuratury, dvorních prokuratur a fiskálních úřadů finanční prokuratury finanční prokuratury. Tyto finanční prokuratury měly v našich zemích pro Čechy sídlo v Praze, pro Moravu v Brně a pro Slezsko v Opavě.³⁴

Mezi jejich úkoly patřilo jednoznačně vedení právních sporů a celkově zastupování státního majetku a fondů, které byly postaveny na úroveň státního majetku bez rozdílů ministerstev a úřadů, kterým byla správa tohoto majetku svěřena. Mezi další úkoly finančních prokuratur bylo vypracovávat právní vyjádření ve veškerých záležitostech, které se týkaly právě tohoto majetku, pokud o to byly finanční prokuratury příslušnými úřady požádány. A měli také na žádost těchto úřadů spolupůsobit při právních jednáních a všech právních případných právních záležitostech.³⁵ Co se týče konkrétních pravomocí, vládní shromáždění rozhodlo, že dosavadní agenda fiskálních úřadů má přejít na finanční prokuratury do té míry, jaká je přípustná zákonodárnými předpisy a novým vzniklým správním zřízeními.

Tyto výše uvedené nové pravomoci byly však pouze jen všeobecné, dokonce ani prozatímní instrukce vydané ministerstvem financí, pod které nadále finanční prokuratury patřily, nevymezila v podstatě o nic více působnost a pravomoci finančních prokuratur. Dá se říci, že tato instrukce pouze opakovala vládní rozhodnutí z roku 1850, tedy, že na finanční prokuratury byly převedeny v podstatě veškeré bývalé fiskální úřady, až na ty, u kterých nebylo zvláštními předpisy rozhodnuto jinak. Jak se tomu stalo v roce 1850 např. s trestní agendou, která byla převedena na nově vzniklá státní zastupitelství.³⁶

Tím vším odpadla finančním prokuraturám řada agend, jako bylo stíhání lichvy některých zločinů a mnoho dalších. V roce 1851 zanikla i židovská agenda díky zrovnoprávnění židů v roce 1848. Veškeré změny, které nastaly v období po roce 1850 a projevy se na agendě finanční prokuratury, vyjádřila až instrukce vydaná pro tyto úřady o téměř padesát let později a to v roce 1898.³⁷

Podle této instrukce z roku 1898 byly finanční prokuratury právním zástupcem státu, pokud se jednalo o jeho jmění a majetek, který byl postaven na stejnou úroveň jako právě tento majetek. Za státní majetek byly považovány např. veškeré daně, dávky, monopoly, státní podniky, státní podniky, státní lenní oprávnění, všechny ústavy a zařízení, které sloužily k uhrazování státních výdajů, majetek dvorní správy, který ovšem nespadal do soukromého jmění panovníka. Dále potom právo odúmrtí, teritoriální práva a zemské hranice, peněžní tresty a pokuty, které musely být dobývány soudní cestou a fondy spravované částečně nebo

³⁴ Tamtéž, s. 4.

³⁵ Tamtéž, s. 5.

³⁶ Tamtéž, s. 5.

³⁷ Ministerské nařízení z 9. března 1898 č. 41 Ř. z.

i plně státními úřady. Mezi další majetek, který, byl považován za státní, patřily i duchovní úřady a kláštery, ale pouze tehdy pokud byly spravovány státními úřady, jak tomu bylo v případě veřejných farních chudinských úřadů, nebo i majetku spravovaného státními školskými úřady.

Nově vzniklá Československá republika převzala v roce 1918 úřad finančních prokuratur bez výrazných změn. Zákon týkající se podmínek samostatného státu vyšel posléze až v roce 1933. Tento zákon se zabýval postavením finančních prokuratur v nově vzniklém prostředí nového samostatného státu československého. Na základě tohoto zákona byly vedle prokuratur v Praze, Brně a Opavě zcela nově zřízeny i finanční prokuratury v Bratislavě a Užhorodě. Tento zákon vymezit mimo jiné hlavní činnost finančních prokuratur, jejichž hlavním předmětem bylo zastupování státu před soudem a na žádosti úřadům podávat státním úřadům a podnikům posudky a spolupůsobit při veškerých právních jednáních.³⁸

Co se týče mnou především sledovaného roku 1937, vymezila už přesněji úkoly finančních prokuratur služební instrukce z 2. dubna 1936 č. 82 Sb. Působnost finančních prokuratur se podle této instrukce vztahovala na právnické osoby a jmění a tyto osoby. Ti všichni byli v této instrukci přesně vyjmenováni. Jen na přiblížení, bych ráda uvedla pár příkladů. Jednalo se o stát, země a okresy.³⁹ Fondy, ústavy, zařízení a jiné majetkové podstaty, které byli státem přímo řízeny. Veřejné nemocnice, které byli samostatnými právnickými osobami. Nadace spravované státem, zeměmi a okresy. Kmenová jmění katolických kostelů, nebo státem spravované jmění zrušených duchovních ústavů i klášterů. Jmění spravované státními i místními školskými úřady. Nebo jmění veřejných farních veřejných ústavů. A nakonec právnické nebo jmění majetkových sdružení, pokud se na jejich základním jmění nebo kapitálu podílel stát. Osobně musím říci, že po důkladnějším nastudování působnosti finanční prokuratury v roce 1937, tedy v roce jejího jubilea, jsem mnohem lépe pochopila rozsah a množství institucí a osob, které jsem našla v seznamu pozvaných hostí, který jsem již zmínila v kapitole věnované popisu samotné oslavy.

Zastupování v soudních jednáních a před úřady a spolupůsobení při uzavírání smluv se však netýkalo u všech uvedených právních předmětů ve stejném rozsahu., ten byl přesně uveden ve výše zmiňované instrukci.

Vývoj, v době více jak 500 let nepřetržitého trvání finančních prokuratur, nepodléhal jen jeho působnosti, ale samozřejmě také jeho složení. Jak už víme, koncem 16. a začátkem

³⁸ STUPKOVÁ, Marie. *Česká finanční prokuratura 1532-1952 (1965), díl I.*, archivní inventář. Č. pomůcky 1256/01, s. 7.

³⁹ Tamtéž, s. 8.

17. století se z královského úřadu královského prokurátora, kterého představovala pouze jediná osoba, začal pomalu a postupně vyvíjet celý fiskální úřad. Ten se, co se personální otázky týče, vyvíjel naprosto úměrně s postupným nárůstem agendy.

Původním pomocníkům královského prokurátora, kteří byli z počátku nazýváni “prokurátor k vedení při Jeho milosti císařské“, se začalo během let, zhruba od třicátých let 17. století říkat fiskální adjunkti. Tento titul jim zůstal až do roku 1850, tedy až do zrušení fiskálního úřadu. Od osmdesátých let 17. století, se kancelář dělila na českou a německou. Toto rozdělení ovšem zaniklo za doby vlády Marie Terezie, kdy se ujala v úřední činnosti hlavně němčina a česká kancelář zanikla. Zřejmě ve spojitosti s přestěhováním úřadu v roce 1783 z Pražského hradu, jež jsem již výše zmiňovala, z Pražského hradu do budovy na Malé Straně čp. 2/III., přestal mít fiskální úřad po nějakou dobu vlastní kancelářský personál a veškeré kancelářské práce měl zajišťovat tzv. spojené kanceláře, kterou měl mít úřad spojenou se dvěma soudy a to apelačním a vrchním zemským, které rovněž sídlily na stejné adrese. Toto zřízení však nemělo dlouhého trvání z důvodu nespokojenosti jednotlivých úřadů.⁴⁰ Zřejmě se jednalo o pokus o nepovedené úsporné opatření. Proto byl personál finanční prokuratury v roce 1790 opět již zcela systematizován a přesně určen. Vzhledem k nárůstu agendy, byli přijímáni do služeb fiskálního úřadu advokáti, kteří v tomto úřadu zastávali funkci substitulů fiskálních adjunktů a pomocných referentů. Vzhledem k zohlednění toho, že časem nebylo dostačující ani toto opatření byli přijímáni praktikanti, kteří jak jsem již zmiňovala v jedné z předchozích kapitol, byli přijímáni bezplatně. Není se čemu divit, vzhledem k tomu, že služba a praxe v tomto úřadě byla vždy velice ceněna.⁴¹

Další výraznou změnu v personální otázce znamenala, nám již známá, přeměna fiskálního úřadu na finanční prokuratury v roce 1851. Ta totiž znamenala definitivní zánik dosavadních úřednických titulů. Konkrétně je představovalo dvacet konceptních zaměstnanců a osob, v jejichž čele, stál finanční prokurátor a jemuž byli podřízeni tři finanční radové, čtyři adjunkti finanční prokuratury, kteří měli hodnost tajemníků finanční prokuratury a čtrnáct konceptních praktikantů. Kancelářský personál tvořili tři přednostové pomocných úřadů s hodností adjunktů. Dále zaměstnávala prokuratura dva úřední sluhy a jednoho podomka. Vývoj finanční prokuratury je zcela zřejmý, že v roce 1896 zaměstnávala již celkem dvaapadesát konceptních zaměstnanců, mezi které patřilo⁴² kromě finančního prokurátora pět vrchních finančních radů, sedm finančních radů, sedm tajemníků finanční prokuratury, sedm

⁴⁰ Tamtéž, s. 12.

⁴¹ Tamtéž, s. 12-13.

⁴² Tamtéž, s. 13.

kancelistů finanční prokuratury, pět koncipistů, devět koncipistů adjustovaných a jedenáct koncipistů bez adjuta. Ve stavu kancelářských sil zbylo jen a pouze osm kancelářských sil a to ředitel pomocných úřadů, adjunkt pomocných úřadů, dva kancelářští oficiálové a nakonec čtyři kancelisté.

Co se týče období samostatného Československa, tak vstoupila finanční prokuratura do tohoto období s počtem jedenačtyřiceti konceptních pracovníků a jedenácti kancelářskými pracovníky. Tento počet pracovních sil nebyl ovšem stálý a neustále se měnil.

Pokud jde o informace týkající se sídla fiskálního úřadu později finanční prokuratury v průběhy doby od jejího vzniku až po rok 1937, tak si myslím, že jsem mu věnovala dostatečně v jedné z předchozích kapitol této práce. Jen ve zkratce od roku 1720 měl fiskální úřad sídlo na Pražském hradě, kde měl mít královský prokurátor minimálně dvakrát týdně sezení s fiskálními adjunkty. Na tomto místě byli úřadovny fiskálního úřadu až do roku 1783, kdy byl úřad přestěhován do domu na malé Straně čp. 2/III.⁴³ Tyto prostory však tento úřad neobýval příliš dlouho, po jedenácti letech, v roce 1782, byl úřad přestěhován na adresu bývalé malostranské radnice, kde sídlil až do roku 1867. Následně ještě po několika stěhováních úřadu, které se odvíjelo od jeho rozvoje, zakotvila v roce 1875 finanční prokuratura v bývalém paláci Kaplíře ze Sulevic, tedy do domu čp. 243 v Husově ulici na Praze I., kde působila až do konce své činnosti, který nastal v roce 1952.⁴⁴

Co se týče podřízenosti, tak jen krátce připomenu, že z počátku byli královští prokurátoři přímo panovníkovi. Ke změně došlo až za Ferdinanda I., kdy byla zřízena česká komora a ta se stala nadřízeným orgánem královského prokurátora. Po zrušení české komory v roce 1745 byl fiskální úřad podřízený místodržitelství, později reprezentací a komorou a od roku 1765 českému guberniu. Nadále byli finanční prokuratury, již od svého vzniku v roce 1851 podřízeny ministerstvu financí a zemským finančním ředitelstvím. Od roku 1898 však již jen ministerstvu. Tento stav trval až do roku 1949.⁴⁵

Územní obvod se od samého začátku tohoto úřadu vztahoval na Čechy a na připojené Chebsko a pouze dočasně obstarával záležitosti týkající se Lužice s Kladska.

3.2. Dějiny fondu

Z dochovaných písemností fiskálního úřadu jsou nejstaršího data listiny, jejichž chronologická řada začíná v roce 1250. Tyto listiny se ale dostaly do majetku fiskálního úřadu

⁴³ Tamtéž, s. 15.

⁴⁴ Tamtéž, s. 15.

⁴⁵ Tamtéž, s. 16.

až mnohem později, když už souviseli se zastupováním práv klášterů, které během své vlády zrušil Josef II. Právě tehdy, přešlo do registratury tohoto úřadu mnoho listin klášterů, které byly uloženy ve fasciklech spolu s ostatním spisovým materiálem. Postupem času byly vybrány některé, mnohdy, pergamenové listiny vybrány a byla z nich vytvořena samostatná řada.⁴⁶

Nejstarší dochované listiny, které se týkají konkrétně činnosti finančních prokurátorů, můžeme nalézt od roku 1532 a jsou velice ojedinělé. Skutečnost, že je jich dochováno pouze tak málo má souvislost zřejmě s nestálostí sídla v prvních letech úřadu. S nařízením, aby sídlo finančních prokuratur bylo v Praze, které souviselo s podřízením královských prokurátorů české komoře, se začínají uchovávat i písemnosti, které se z dnešního pohledu staly počátkem registratury. Ta vznikla ale až po pevném usídlení úřadu na Pražském hradě a to roku 1720.

Kromě spisů nebylo výjimkou, že od druhé poloviny 16. století vznikaly i úřední knihy. Bylo vedeno mnoho knih jako např. od roku 1564 kniha o zahájení sporů a uložených pokutách nebo od roku 1630 se knihy týkaly správy svobodníků, nebo byly později založeny protokoly o poradách prokurátora a adjunktů, knihy instrukcí, výnosů a dalších.⁴⁷

Po již zmíněném rozdělení kanceláře na dvě části, tedy českou a německou v osmdesátých letech 17. století, došlo samozřejmě i k rozdělení registratury na dvě části a pro každou byly zvlášť vydávány protokoly, rejstříky a ostatní knihy. Zánik vedení české registratury vyplynul z odstranění českého úřadování v tereziánské době. Uspořádání spisů v registratuře fiskálního úřadu se dělo původně v měsíčních fasciklech a tento systém trval až do roku 1785. Ve třicátých letech 19. století byla tato nejstarší část registratury nemanipulována a uspořádána podle nového systému, zavedeného v roce 1755. Tehdy došlo k rozdělení registratury na mnoho jednotlivých skupin, které odpovídaly jednotlivým druhům agendy. Stalo se tak v důsledku vydání josefínské instrukce a následného upřesnění agendy fiskálního úřadu.⁴⁸

Cílem této přeměny nejstarší části registratury bylo soustředění měsíčních fasciklů soustředit spisy týkající se jednotlivých věcných témat a záležitostí alespoň zhruba dohromady a řadit je označené arabskými číslicemi v rámci registraturních skupin, mezi kterými byly např.⁴⁹ církevní majetek, trestní stíhání zločinů, důchodkové záležitosti, potírání lichvy, poddanské záležitosti jako spory s vrchností, berně a zeměpanské dávky, vývozní a dovozní poplatky, lenní záležitosti, státní tabákový monopol, vojenské záležitosti aj.

⁴⁶ Tamtéž, s. 18.

⁴⁷ Tamtéž, s. 19.

⁴⁸ Tamtéž, s. 20.

⁴⁹ Tamtéž, s. 20-21.

Cílem přeměny této nejstarší části registratury bylo soustředit z jednotlivých fascikulů spisy jednotlivých věcných záležitostí alespoň zhruba dohromady a řadit je označenými arabskými číslicemi, v rámci některých výše uvedených registraturních skupin. Chronologické řazení spisů v rámci jednotlivých skupin nemuselo být vždy důsledné a naprosto přesné. Naopak průběžné ukládání do registraturního systému, které bylo započato od roku 1785, usnadnilo jejich chronologické řazení v jednotlivých skupinách. Číslování spisů ve skupinách se dělalo také podle pomocí arabských čísel a jejich řady byly neustále obnovovány. Což je nevýhodou tohoto systému, protože případy, které byly projednávány déle, než jeden rok byly evidovány a každý rok pod jiným číslem. To byl i jeden z důvodů, proč bylo od tohoto systému v roce 1807 upuštěno.⁵⁰

Následující třetí systém, jak ukládat registratury fiskálního úřadu, byl započat v roce 1808. Tento systém byl zjednodušen v tom, že číslování spisů uvnitř registratur, nebylo na konci roku ukončeno, ale bylo v něm nadále pokračováno. Některé ze skupin zanikly spolu s příslušnou agendou v souvislosti s politickými a organizačními správními dějinami, které souviseli např. s poddanými, židovským obyvatelstvem. Skupiny, které nově vznikly, po roce 1850 byly označovány buďto dalšími arabskými číslicemi, ale mnohem častěji velkými písmeny abecedy.

Po roce 1918 došlo zcela logicky, díky změnám v agendě finanční prokuratury, které byly výsledkem politických a správních poměrů k zakládání zcela nových registraturních skupin. Při označování těchto skupin, se začalo užívat označování arabskými číslicemi, dříve zaniklých registraturních skupin. Tím ale nedošlo ke zjednodušení, právě naopak došlo k obtížnější orientaci.⁵¹

Na ukázkou bych uvedla jen pár příkladů, jak vypadal právě tento dochovaný přehled registraturních skupin z let 1808 – 1937.⁵²

1. Církevní jmění
2. Celní přestupky
3. Daně, dávky okresní školní fond
5. Poddanské záležitosti
11. Celní záležitosti

79. Bylo poslední číslo v řadě označení registraturních skupin a patřilo úřadu pro péči o válečné poškozence.

⁵⁰ Tamtéž, s. 22.

⁵¹ Tamtéž, s. 24.

⁵² Tamtéž, s. 24 – 30.

K ukončení tohoto ukládacího systému, došlo až po sto třiceti letech jeho nepřetržitého trvání. Stalo se to po vydání instrukce v roce 1936, na jejímž základě byl vytvořen i nový kancelářský řád. Tento nový kancelářský řád byl vytvořen v roce 1937 a v platnost vstoupil první den následujícího roku, tedy 1. ledna 1938. Upravil např. i spisovou manipulaci, sloučil podobné agendy, zrušil veškeré dosavadně používané spisové značky a místo nich zavedl nové, které se skládaly z velkého písmene abecedy, které mělo označovat obsah věcné skupiny a z arabského čísla, které označovalo pořadí spisu ve skupině. Tento čtvrtý systém registraturních značek platil až do roku 1950, kdy došlo k reformě finančních prokuratur. Tento pátý a zároveň poslední registraturní systém trval pouze jen dva roky do roku 1952, kdy došlo ke zrušení finančních prokuratur.⁵³ To už ale odbíhám poněkud dále od období, především sledovaného v této práci, tedy od vzniku finančních prokuratur až do roku 1937.

3.3 Spisy finanční prokuratury

Co se týká spisů finanční prokuratury, hlavně co se to týče nejstarších částí spisů, projevíly se zde ve velké míře úřední skartace, provedené ve třicátých letech 20. století.⁵⁴ Tyto skartace bychom mohli s klidem označit jako unáhlené nebo ne zcela promyšlené.

Zbylé spisy, byly postupně předávány místodržitelskému archivu od roku 1911. Během tohoto roku a ještě během následujícího roku 1912 byly předány listiny vzniklé do roku 1850. V průběhu následujících let 1912-1915 byla archivem převzata i část spisů vzniklých po roce 1850, z nichž právě několik spisů prošlo předběžnou skartací. Po skartacích, které byly provedeny pracovníky Archivu ministerstva vnitra ve spisovně finanční prokuratury během celkem dlouhého období mezi lety 1931 až 1939, začaly být postupně předávány i spisy, mladších dat. Pokud opět trochu předběhnu, mnou sledované období zmínila bych zde zajímavost z roku 1941, kdy Archiv ministerstva vnitra převzal bez jakékoli předchozí skartace tři plně naložená nákladní auta spisů vzniklých v druhé polovině 19. století. Učinil tak podle všeho z obavy, aby nebyly spisy nacistickou správou úřadu dány do sběrných surovin. Jak se tomu již stalo právě s registraturními knihami právě k tomuto zachráněnému materiálu. Po úplném zrušení finančních prokuratur, převzal poslední velkou část vybraných spisů, jejichž likvidací byl pověřen Krajský soud Praha, Státní ústřední archiv v roce 1978.⁵⁵

⁵³ Tamtéž, s. 30.

⁵⁴ Tamtéž, s. 33.

⁵⁵ Tamtéž, s. 34.

3.4 Archivní charakteristika fondu

Zpřístupňování fondu české finanční prokuratury bylo provedeno v několika etapách. Mezi lety 1941-1945 byla dr. Jaroslavem Dřímalem uspořádána nejstarší část materiálu vzniklého do roku 1785. V těchto materiálech vybral pergamenové listiny a jimi doplnil již existující sbírku těchto listin. K listinám, stejně jako ke spisovému materiálu z tohoto období vypracoval Dr. Dřímál Katalog, který byl dokončen až v šedesátých letech, kdy byl doplněn registry, k dodatečně nalezenému materiálu. Toto doplnění provedla rovněž autorka inventáře, pracovnice Státního ústředního archivu v Praze Marie Stupková. Následně bylo v roce 1956 Marií Stupkovou a kolektivem II. oddělení započato zpřístupňování zbývajících, do té doby již archivem převzatého materiálu. Uspořádání materiálu spojené se skartací a inventarizace fondu, byly ukončeny inventářem z roku 1959 a jeho dodatkem z roku 1963. Inventář obsahoval 438 listin, 595 knih, a 6 996 kartonů spisového materiálu.⁵⁶

Následně byl inventář přepracován Marií Stupkovou a kolektivem II. oddělení Státního ústředního archivu v Praze v souvislosti se zpřístupňováním materiálu, který byl do archivu převzat po roce 1959 a do předchozího inventáře nebyl zahrnut. Bylo to 664 knih registraturních pomůcek a 3 000 kartonů spisového materiálu. Po tomto posledním uspořádání, které bylo finálně dokončeno v roce 1987, obsahuje fond Česká finanční prokuratura 438 listin, 1 259 knih a registraturních pomůcek a 9 915 kartonů osahujících spisy. V novém inventáři není zahrnut obsah listinné části fondu, která je samostatně zpřístupněna katalogem z let 1970-1971 a v poněkud stručnější formě i inventářem z roku 1959.⁵⁷

3.5. Význam a využití fondu

Význam fondu pro historické bádání je již samotnou podstatou úřadu jakožto právního zástupce a zároveň poradce panovníka a později státu. S tím souvisela rozsáhlá působnost úřadu, který měl možnost naprosto ojedinělým způsobem zasahovat do chodu státní správy a to nepřetržitě více jak pět set let. Tyto zásahy se týkaly téměř všech sfér hospodářského, politického, sociálního a kulturního života naší země. Starší listiny fondu jsou důležitým pramenem nejen diplomatickým, paleografickým a sfragistickým, ale jsou velice podstatným zdrojem informací právě pro hospodářské dějiny.⁵⁸ Pro hospodářské dějiny jsou podstatné spisy související se zastupováním majetkoprávních zájmů panovníka, státu a všech komorních statků – po roce 1918 všech státních lesů a statků, majetku církve, zakládání fideikomisů,

⁵⁶ Tamtéž, s. 34.

⁵⁷ Tamtéž, s. 35.

⁵⁸ Tamtéž, s. 36.

podpory manufaktur, v záležitostech lenních, důlního podnikání, odúmrtních, ve věcech tabákového monopolu, v důchodkových sporech. V pozdějších dobách také pro věci týkající se stavby železnic, silnic, vodních cest a jiných veřejných staveb, při zastupování finančních ústavů, vojenských podniků.⁵⁹

Samozřejmě důležitý je i materiál z posledních let činnosti úřadu pro vývoj majetkových vztahů a hospodářské dějiny v období kdy docházelo k přechodu od kapitalismu k socialismu. To již souvisí např. s Národním pozemkovým fondem nebo Fondem znárodněného hospodářství. Dále také s národními, družstevními nebo komunálními podniky.⁶⁰

Pokud se budeme bavit o významu úřadu pro politické dějiny, mají svůj význam spisy týkající se některých záležitostí oblastí Lužice, Kladska i Slezska z období, kdy tato území patřila k českým zemím. Dalším důležitým informačním zdrojem jsou spisy, které souvisí s trestními postihy velezrady v od doby pobělohorské, které se projevovaly především majetkovými konfiskacemi, stejně jako v případech nedovolené emigrace. Nemalý význam mají i informace obsažené v materiálech k vojenským záležitostem a hraničním sporům vedeným se sousedními státy.⁶¹

Fond je rovněž pramenem pro sociální dějiny. Spisy vztahující se k záležitostem poddaných, zastupovaných fiskálním úřadem ve sporech s vrchností pro útisk se zde vyskytují již od 16. století a jsou téměř kompletně dochovány od poloviny 18. století. Co se týče sociálního vývoje má význam i materiál týkající se postavení královských svobodníků, židů a některých dalších sociálních vrstev z období pozdního feudalismu. Pro sociální historiografii má význam materiál, který zachycuje postihy některých zločinů jako lichvy, padělání peněz, soubojů, pašování zboží, nedovolených her aj. Velice zajímavým a dobrým pramenem jsou i spisy vzniklé ze zastupování manželských svazků, jmění nadací založených na dobročinné účely a ze zastupování špitálního jmění – později veřejných nemocnic. Přínosné jsou jako pramen spisy související s emigrací chudiny v 18. a 19. století. Z novějších dob mohou dobře posloužit jako zdroj informací seznamy půjček poskytovaných státem válečným poškozcům, neoprávněně vyplácených podpor v nezaměstnanosti a mnoho jiných.⁶²

Z hlediska Kulturních dějin jsou spisy tohoto fondu zřejmě nejpodstatnější. Jsou jedinečným pramenem dokumentujícím především vývoj právního řádu. Po celou dobu trvání úřadu, vypracovával posudky a rozborů zaměřené na platné právo. Fond obsahuje velké

⁵⁹ Tamtéž, s. 36.

⁶⁰ Tamtéž, s. 37.

⁶¹ Tamtéž, s. 37.

⁶² Tamtéž, s. 38.

množství materiálu pro studium správních dějin. Jedná se o spisy vzniklé z výkonu správy nad královskými svobodníky v období od 17. do konce 18. století., ze správy úřadu hor viničních, z dohledu nad královskými rychtáři. Značnou důležitost mají spisy, které souvisejí se zastupováním majetkových zájmů pražské univerzity a církevních řádů. Ty v minulosti měly bezprostřední vliv na školství a to především jezuitů, stejně tak jako spisy týkající se zrušených klášterů a kostelů. Nemůžeme opomenout spisy, které vznikly na základě založení některých nadací založených pro kulturní účely, které tvořily především studijní a školní nadace.⁶³ Tyto prameny můžeme označit jako podstatu k poznání našeho školství a vývoje, jako je zřizování škol, stavby školních budov, jejich udržování, užívání patronátního práva nad školami, platů a výhod učitelů.

Pro kulturní dějiny je archivní fond důležitý i vzhledem k funkci úřadu jako obhájce katolického náboženství. Mezi materiál týkající se tohoto tématu můžeme zařadit odpustkové listiny nebo žádosti jednotlivců o povolení vstupu do zahraničních klášterů, zahraničních hudebních kapel. Pro první polovinu 20. století jsou informačním zdrojem pro kulturní vývoj především spisy vztahující se ke knihovním záležitostem pražského hradu, k majetkovému zastupování nadací sloužících kulturním účelům, školské správy, zemských resp. státních divadel (Národní divadlo, Stavovské divadlo), filmu, galerií, muzeí, archivů, knihoven a jiných kulturních institucí. Do této oblasti pramenů spadá i materiál z právních jednání a smluv, zajišťujících stavby a nájmy úředních budov. Těmto záznamům dnes můžeme být vděční za to, že mnoho těchto budov dnes je považováno za stavební památky. Z tohoto materiálu tedy mohou hojně čerpat pracovníci památkové péče.⁶⁴

3.6. Zpracování fondu

Fond uspořádala a zinventarizovala historička Marie Stupková. Na uspořádání fondu se dále spolu s Marií Stupkovou podíleli Milan Hlinomaz, historik Vladimír Waage a další pracovníci Státního ústředního archivu. Práce byly definitivně dokončeny v roce 1988.

Inventář je opatřen rejstříky a to osobním, zeměpisným, a věcným, jejichž údaje odkazují na inventární čísla. Některé signaturní skupiny fondu byly s ohledem na větší badatelský význam zpřístupňovány podrobnější formou tj. buď pomocí inventárních záznamů, které podchycují jednotlivé spisy (inv.č. 1184-1189 – prezidium aj.). Rejstříkové údaje takto podrobněji zpřístupněných signaturních skupin odkazují rovněž na inventární čísla, jsou ale

⁶³ Tamtéž, s. 39.

⁶⁴ Tamtéž.

většinou v zájmu snazší orientace pro vyhledávání materiálu doplněny číslem příslušného kartonu. K určení lokalit bylo využito Statistického lexikonu obcí ČSSR z roku 1982.⁶⁵

3.7. Inventář

Obsahem inventáře jsou tedy v první řadě listiny. Listinná část fondu České finanční prokuratura obsahuje 430 pergamenových listin z let 1250-1782. Jejich inventární soupis je uveden v 2. svazku tohoto inventáře. Podrobnější soupis je jejich soupis v katalogu Jaroslava Dřímala a Marie Stupkové vydaném Státním ústředním archivem v Praze v roce 1970 pod titulem *Česká finanční prokuratura, 1250-1785, díl I. – Listiny*. Vzhledem k tomu, že od jejich vypracování nedošlo ve stavu sbírky listin k žádným změnám, nezahrnuje soupis listin do tohoto inventáře a odkazuje na obě zmíněné pomůcky. Další částí inventáře jsou knihy. Spisový materiál, který tvoří registraturní pomůcky, spisy a účetní knihy.⁶⁶

⁶⁵ Tamtéž, s. 40.

⁶⁶ STUPKOVÁ, Marie. *Česká finanční prokuratura 1532-1952 (1965), díl I. - IV*, archivní inventář. Č. pomůcky 1256/01-04, s. 41-701.

4. Pětisté výročí finanční prokuratury v Praze v roce 1937

Na rok 1937 připadlo 500. výročí trvání finanční prokuratury v Praze. Při této významné příležitosti uspořádala finanční prokuratura opravdu velkou veřejnou oslavu. Ta proběhla v neděli 14. listopadu 1937 v Praze. Unikátem dokazujícím významnost oslavy je mj. např. povolení od ministerstva pošt a telegrafů.

*„Finanční prokuratuře v Praze, bylo výjimečně dovoleno, aby posílala pozvánky k účasti na oslavě svého pětistého nepřetržitého trvání, konané 14. listopadu 1937 v Praze s označením “věc úřední, poštovního prostá“*⁶⁷ Toto povolení znamenalo tedy to, že finanční prokuratura mohla pozvánky na oslavu posílat bez poplatků poštovnímu úřadu. Toto povolení bylo vydáno 27. října 1937.

Co se týče množství odeslaných pozvánek, bylo rozesláno na 1 225 pozvání k oslavě jubilea finanční prokuratury.⁶⁸ V seznamu úřadů a osob, jimž byly zaslány pozvánky na oslavu 500letého trvání finanční prokuratury v Praze dne 14. listopadu 1937, nalezneme mnoho zástupců úřadů a osob.⁶⁹ Vzhledem k tomu, kolik důležitých a významných úřadů, osob a institucí můžeme nalézt mezi adresáty pozvánek na oslavu, je zřejmé, jak významnou událostí tato oslava byla.

Mezi pozvanými zástupci ústředních úřadů nalezneme Kancelář prezidenta republiky, Předsednictvo ministerské rady, Nejvyšší účetní kontrolní úřad, ministerstva, Státní úřad statistický nebo zemské úřady. Mezi pozvanými bylo zcela logicky mnoho zástupců soudů např. Nejvyšší soud v Brně, Vrchní soud v Praze, Nejvyšší správní soud, Nejvyšší soud důchodkový v Praze nebo Pracovní soud v Praze.

Pozváni byli také zástupci vysokých škol, jako např. Karlovy univerzity v Praze, Německé univerzity v Praze, Masarykovy univerzity v Brně nebo třeba Komenského univerzity v Bratislavě. Dále jsou v seznamu s pozvanými hosty poslanci, senátoři, bývalý ministři nebo místní starosti.

Mezi pozvanými bylo i mnoho osobností významných funkcí např. ředitel Ústřední sociální pojišťovny (Dr. Vladislav Klumpar), ředitel Všeobecného penzijního ústavu (JUDr. Emil Henrich) nebo prezident České průmyslové banky (Jan Pokorný). A také bylo pozváno mnoho advokátů, notářů, kancelářského a právního personálu a mnoho dalších.⁷⁰

⁶⁷ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952. Inv. č. 1189/34. Karton č. 82.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tamtéž. Karton č. 83.

⁷⁰ Tamtéž. Karton č. 83, Seznam úředních osob, jimž byly zaslány pozvánky na oslavu 500 letého trvání finanční prokuratury v Praze dne 14. listopadu 1937.

4.1. Přípravy oslav

Presidium finanční prokuratury v Praze se rozhodlo a využilo příležitosti tohoto jubilea k tomu, aby veřejnost informovali o vzniku, významu a působnosti tohoto úřadu, a to tím spíš, že finanční prokuratura byla úřadem v širším kruhu méně známým.⁷¹

Finanční prokuratura, která byla úřadem výhradně právním. Proto podala 24. května profesorskému sboru právnické fakulty Karlovi univerzity žádost o propůjčení prostorů Collegia Maxima právnické fakulty univerzity Karlovy, právě z důvodu uspořádání oslavy v důstojném a odpovídajícím prostředí této události. Žádost byla podána s tím, že v úvahu by přicházela doba první poloviny října téhož roku, asi v neděli dopoledne.⁷²

Děkanství právnické fakulty Karlovy univerzity v Praze na tuto žádost odpovědělo dopisem z 2. června 1937 takto: „*Sbor profesorský fakulty Karlovy univerzity ve schůzi dne 28. května 1937 vyhověl výjimečně žádosti Vaší a propůjčil Collegium Maximum pro konání oslavy pětistého trvání české finanční prokuratury za obvyklých podmínek, tj. že pořadající instituce ručí za veškeré škody, které by event. vznikly na místnosti nebo inventáři v souvislosti s konáním oslavy. O tom dává podepsaný děkan věděti a žádá současně, aby den konání oslavy byl mu nejméně jeden měsíc předem oznámen.*“⁷³ Collegium Maximum bylo tedy k oslavě propůjčeno a den oslavy byl následně stanoven na neděli 14. listopadu 1937 a začátek oslavy na 10 hod. dopoledne.

Náklady spojené s propůjčením Collegia Maxima byly takové:

- *Otop* 180 Kč
- *Strojník* 40 Kč
- *Topič* 30 Kč
- *Šatnář* 20 Kč
- *Šatnářka* 20 Kč
- *Zřízenec Pek* 20 Kč
- *Uklízečka Lukavská* 40 Kč

Náklady na propůjčení tedy činily 350 Kčs.

Dalším krokem k realizaci oslavy byla žádost finanční prokuratury v Praze Presidiu ministerstva financí z 1. července 1937. V této žádosti finanční prokuratura informuje Presidium ministerstva financí o záměru uspořádat oslavu svého jubilea a informuje zde i o

⁷¹ Tamtéž. Karton č. 83.

⁷² Tamtéž. Karton č. 82.

⁷³ Tamtéž.

programu a místě konání oslavy, které jak už víme, bylo v této době zajištěno. Samotným předmětem žádosti bylo, aby ministerstvo financí dalo svůj souhlas k pořádání zamýšlené oslavy. Dále byla k této žádosti připojena žádost Předsednictvu ministerské rady o převzetí protektorátu nad plánovanou oslavou.

Tyto žádosti byly odůvodněny tím, že tato slavnostní příležitost měla být použita k informování širší veřejnosti o významu finanční prokuratury, jejíž působnost se vztahovala k odvětví státní správy, státních podniků, země, okresů, církevního jmění, veřejných nemocnic, nadací a mnoha dalších před soudem i před úřady a na poskytování právní pomoci všem těmto právním subjektům jako právní zástupce veškerých odvětví státní správy a z velké části i samosprávy měla tedy činnost finanční prokuratury celostátní význam. Proto tedy mělo být v zájmu státní správy, aby byla důležitost finanční prokuratury při příležitosti tohoto jubilea veřejnosti připomenuta a to právě zamýšlenou oslavou.⁷⁴

Dále si podepsané presidium finanční prokuratury dovolilo požádat vládu Československé republiky o přijetí protektorátu nad oslavou. Činilo tak z přesvědčení, že oslava měla mimořádný význam, nejen z důvodu historických a státoprávních, ale také z hlediska důležitých úkolů finanční prokuratury v tehdejší době tak také z jejího možného rozvoje v budoucnosti.⁷⁵

Ministerstvo financí odpovědělo dne 28. července 1937. Na žádost k uspořádání oslavy odpovědělo kladně a uspořádání oslavy teda již nic nestálo v cestě. Co se týče žádosti o přijetí protektorátu nad oslavou, tak se vláda na schůzi ministerské rady, která se konala 15. července 1937, rozhodla nepřijmout protektorát nad zamýšlenou oslavou. Útěchou mělo být zřejmě přijetí protektorátu od ministra financí.⁷⁶ Tím bylo tedy rozhodnuto a oslava se konala pod protektorátem ministra financí. Ministrem financí byl v době konání oslavy pan Dr. Josef Kalfus.

4.2. Oslava a program

Jak už tedy víme, Presidium finanční prokuratury v Praze pořádalo oslavu pětisetletého trvání finanční prokuratury v Praze pod protektorátem ministra financí pana Dr. Josefa Kalfuse v neděli 14. listopadu 1937. Podle programu oslavy byl začátek oslavy stanoven nakonec na 10:30 hod. dopoledne. Místem konání bylo Collegium Maximum právnické fakulty univerzity Karlovy, což bylo na adrese Praha I., Pařížská třída č. 901.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

Finanční prokuratura v Praze vyjádřila přání, aby na oslavě jejího jubilea vystoupil Pražský pěvecký sbor Smetana. Svou žádost vyjádřila v dopise ze dne 15. Října. Presidium finanční prokuratury v Praze v tomto dopise informovalo o pořádání plánované oslavy, včetně času a místa konání. Prosila tento pěvecký sbor a zapění vhodného a důstojného sboru a státní hymny, to vše mělo přispět ke zvýšení slavnostního rázu oslavy.⁷⁷ Pěvecký sbor Smetana následně tuto žádost přijal.

Obsahem oslavy tvořily hlavně přednášky, které měly informovat širší veřejnost o významu finanční prokuratury a o její historii. Program samotné oslavy byl rozdělen na čtyři části. Oslava byla zahájena zapěním písně „Svatý Václave“. Poté následovalo oficiální zahájení prezidentem finanční prokuratury. Dr. Bohuslav Šál se ve svém zahajovacím proslovu zmínil právě o využití této příležitosti k informování širší veřejnosti o vzniku, významu a působnosti finanční prokuratury. O využití médií právě k rozšíření informací mezi širokou veřejnost.

K tomuto cíli byla v některých dobových periodikách a denních listech uveřejněna řada informativních článků, ve kterých bylo upozorněno na jubileum úřadu a stručně objasněna jeho historie a činnost. Dále zde informoval o dvou přednáškách, které byly pořádány rozhlasem v českém i německém jazyce a pojednávaly o významu a působnosti finanční prokuratury. Závěr své zahajovací řeči věnoval jubilejní publikaci s názvem „500 let finanční prokuratury v Praze 1437-1937“, kterou při příležitosti jubilea tohoto úřadu sepsal vrchní komisař finanční prokuratury v Praze Dr. Stanislav Jurášek a vydala ji právě finanční prokuratura v Praze. Následně ještě přivítal přítomné hosty, mezi nimiž byli např. předseda ministerstva financí a zároveň zástupce ministra financí Dr. Kudela, předseda nejvyššího účetního kontrolního úřadu Dr. Horák, primátor hlavního města Prahy Dr. Zenkl.

U Dr. Zenkela, bych se na chvíli zastavila, protože tento skalní demokrat a bojovník proti nacismu a komunismu byl významnou osobností naší historie. Místo primátora hlavního města Prahy nezastával v době oslavy příliš dlouho, do úřadu byl jmenován pouze o pár měsíců dříve a do primátorského úřadu vstupoval Petr Zenkl s předsevzetím dovést své dříve rozpracované sociální programy a vyřešit bytovou krizi v Praze. Za rostoucího vnějšího ohrožení republiky ze strany nacistického Německa však změnil svoji orientaci směrem k širším politickým aktivitám. Jedním z jeho prvních úkolů bylo vést delegaci města Prahy v průvodu při pohřbu prezidenta T. G. Masaryka v září 1937.

⁷⁷ Tamtéž.

Pokoušel se mimo jiné apelovat na mezinárodní, zejména francouzskou politickou reprezentaci v zájmu prosazení energických kroků proti Hitlerově rozpínavosti. V obecních volbách v červnu 1938 byl hlasy všech stran kromě českých fašistů a sudetských Němců znovu zvolen primátorem, navíc však v době zářijové krize, mnichovské zrady a prvních měsíců pomnichovské republiky zaujal místo v úřednických vládách gen. J. Surového.

Vzhledem k těmto jeho aktivitám není moc překvapivé, že byl hned v prvních dnech II. světové války transportován do Dachau a následně do koncentračního tábora Buchenwald. Po osvobození Buchenwaldu americkou armádou odletěl do Londýna, kde prosazoval, aby československé zahraniční jednotky pomohly ohrožené Praze.⁷⁸ Již 25. dubna 1945 byl v nepřítomnosti zvolen předsedou tajně obnovené národně socialistické strany. Primátorská funkce byla přiznána Zenklovi v srpnu 1945.

Postoj primátora byl nacionálně nesmlouvavý a důsledně se uplatňoval nejen vůči Němcům, ale stále vyhraněněji také vůči KSČ. Po volbách 1946 se stal místopředsedou vlády ČSR. V únoru 1948 podal společně s dalšími nekomunistickými ministry demisi. V 9. září byl jedním ze tří politiků, na které byl spáchán pokus o tzv. krabičkový atentát.⁷⁹ Po komunistickém únorovém puči byl pod nepřetržitým dozorem StB, přesto se mu v srpnu 1948 podařilo s manželkou uprchnout na Západ. V následujících letech se stal hlavou československého exilu.⁸⁰ To byla jen krátká odbočka k významné osobnosti našich politických dějin.

Dalším významným hostem na oslavě byl i Dr. Löew, který byl prezidentem a finanční prokurátorem vídeňské finanční prokuratury. Dále bylo přivítáno mnoho bývalých ministrů, reprezentantů vysokých škol, zástupců soudů, církevních hodnostářů, zástupci tisku, spolků, korporací, samozřejmě mnoho bývalých úředníků finanční prokuratury a mnoho dalších.⁸¹

Následně o vzniku, historickém vývoji a slavné minulosti prokuratury promluvil pan vládní rada Dr. Štemberk. Ve své opravdu rozsáhlé několika stránkové přednášce přirovnával finanční prokuraturu ke zdravému muži. Označuje půl století trvání úřadu jako opravdu výrazný mezník. K historii úřadu se vyjadřoval již od dob Karla IV. a úředníků, kteří se dali označit za předchůdce později zřízeného úřadu. Již Karel IV. se totiž pokusil o vytvoření jednotného fora pro veškeré spory krále a proti králi a v nich i jednotného zastupování krále. To se následně podařilo až jednomu z jeho synů a to jak již víme Zikmundovi. Dále už se

⁷⁸ URL: <http://www.praha.eu/jnp/cz/home/volene_organy/primator/stali_v_cele/petr_zenkl.html> 20. 3. 2012

⁷⁹ Krabičkový atentát byl spáchán proti třem nekomunistickým ministrům a to proti předsedovi vlády Petru Zenklovi, ministru spravedlnosti Prokopu Drtinovi a ministru zahraničních věcí Janu Masarykovi.

⁸⁰ URL: <http://www.praha.eu/jnp/cz/home/volene_organy/primator/stali_v_cele/petr_zenkl.html> 20. 3. 2012

⁸¹ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952. Inv. č. 7789/34. Karton č. 83.

věnoval historii, vývoji a samozřejmě postupného nabývání významu prokuratur, který se odvíjel potřeb doby. Apeloval na úředníky pracující pro finanční prokuraturu s prosbou o věrnost a další poctivou práci, protože chtěl, aby byli shledáni za důstojné pokračovatele svých slavných předchůdců. Zároveň cítil obrovskou odpovědnost, aby tomu tak bylo. Na závěr vyjádřil přání všech úředníků Finanční prokuratury v Praze bez ohledu na kategorii nebo hodnost, aby Československá republika i nadále vzkvétala

Oslavu uzavřela státní hymna v podání pěveckého sboru „Smetana“. Tak byla oslava 500stého výročí finanční prokuratury v Praze slavnostně zakončena.

Mezi omluvenými hosty, kteří se omluvili za svou nepřítomnost, byl např. vedle Dr. Šámala, kancléře prezidenta republiky nebo Dr. Soukupa, předsedy senátu i ministr financí Dr. Josef Kalfus. Jeho nepřítomnost na oslavě je podle mého názoru přinejmenším zarážející, už jen z toho důvodu, že se oslava konala pod jeho protektorátem. Dr. Josef Kalfus byl ekonom, nestraník a začínal jako pracovník berní správy, později Ministerstva financí, na kterém strávil prakticky celou profesní kariéru. Jako vysoký úředník a odborník se stal 28. 3. 1936 ministrem financí ve druhé vládě M. Hodži, v níž setrval až do jejího skončení 21. 7. 1937. Do následující druhé Hodžovy vlády pro neshody ohledně vedení státních financí zprvu nevstoupil, nicméně ze své úřednické pozice měl na chod Ministerstva financí klíčový vliv. Ministrem se stal až 2. 10. 1937, když vláda schválila jeho nový finanční plán. Jeho nejvýznamnějším počinem bylo soustředění na tehdejší dobu nebyvalých rozpočtových prostředků v období zbrojní konjunktury v době ohrožení republiky nacistickým Německem. Svou ministerskou funkci zastával v řadě vlád i v období Protektorátu Čech a Moravy až do 5. května 1945. V roce 1946 byl postaven jako člen protektorátní vlády před Národní soud. Ten jej sice shledal vinným, ale s ohledem na jeho podporu odboje a nespornou obhajobu českých hospodářských a národních zájmů však upustil od potrestání.⁸²

Je tedy možné, že se skutečně oslavy nemohl zúčastnit pro zaneprázdněnost, jak uvedl ve své omluvě. Více pravděpodobné ovšem je, že vzhledem k jeho výše uvedené orientaci a zaměření dal raději přednost jiné činnosti a svou účast na oslavě považoval za nedůležitou a za ztrátu svého času. Osobně si myslím, že časová náročnost účasti na oslavě nebyla tak náročná a klidně by se mohl na tak krátký čas uvolnit a věnovat trochu času úředníkům, kteří pro jeho resort vykonávali opravdu velké množství práce.

⁸²URL: < <http://www.mfcr.cz/cps/xbcr/mfcr/Miniatri> první republiky 1918-1938.pdf > 20. 3. 2012

4.3. Oslava a její ohlasy v tisku

Co se týče odezvy tisku, bylo finanční prokuraturou v Praze informováno několik deníků a periodik o významném jubileu tohoto úřadu.

Předmětem článků nebyla přímo oslava samotná, ale spíše přiblížení činnosti finanční prokuratury, včetně shrnutí historie a vývoje a působnosti po dobu pětisetletého trvání úřadu. Dá se tedy říci, že se jednalo o shrnutí tématu, kterému se podrobněji věnuji v první kapitole této práce.

Články o tomto jubileu nalezneme např. v Národních listech. Tento článek nalezneme ve výtisku ze dne 28. listopadu 1937 na straně 12 pod názvem „*Pět století finanční prokuratury v Praze*“.⁸³ Autorem byl JUDr. Josef Klíma.

Dále byl vydán článek týkající se tohoto jubilea v periodiku Všeohr. Toto periodikum vychází dodnes a vydává jej spolek českých právníků. Autorem příspěvku v ročníku č. 1937/1338 byl rovněž JUDr. Klíma. Tento článek je nazván „*Půl tisíce let finanční prokuratury v Praze*“.⁸⁴ Vzhledem k tomu, že toto periodikum bylo vždy určeno primárně pro právnickou společnost, byl tento příspěvek podstatně delší a obsáhlejší. Autor rozdělil svůj text na tři části, v nichž se věnoval historii úřadu, rozvoji úřední kompetence a to až po rok 1937 a třetí část autor věnoval několika statistickým datům, kde se zmínil např. o sídlu finanční prokuratury nebo vzhledem k půltisíciletému výročí prokuratury pražské zdůraznil „*vyspělost starého českého národního práva, resp. jeho tvůrčitelů, jevící se v pochopení významu instituce pro život státu do dneška evidentně důležité. Půltisícileté trvání státního úřadu dokazuje i sílu zdravé tradice.*“⁸⁵

V Českém deníku ze dne 14. Listopadu 1937 je na titulní straně jen stručná a krátká zprávička, která veřejnost informuje o konání oslavy.⁸⁶

V Českém časopise historickém z roku 1937 byla uveřejněna zpráva ne o samotné oslavě, ale o publikaci Dr. Stanislava Juráška, která byla u příležitosti oslavy vydána. V této zprávě je stručně popsáno o čem kniha je, jak je koncipována a ze kterých zdrojů autor čerpal. Nechybí zde ani stručné zhodnocení knihy.⁸⁷

⁸³ *Národní listy*. Ročník 1937. Výtisk 28. 11. 1937. S. 12. ISSN 1214-1214.

⁸⁴ *Všeohr*. Ročník 1937-1938. Výtisk 10.1937. S. 24.

⁸⁵ Tamtéž. S. 28.

⁸⁶ *Český deník*. 1937, č. 312 (14.11), s. 1.

⁸⁷ *Český časopis historický*. Roč. 1937. Č. 3., s. 620-621.

5. Publikace JUDr. Stanislava Juráška

U příležitosti oslav pětisetletého trvání finanční prokuratury, byl nákladem prezidia finanční prokuratury v Praze vydán pamětní spis s názvem „500 FINANČNÍ PROKURATURY V PRAZE 1437-1937“, kterou sepsal na základě příkazu prezidenta finanční prokuratury JUDr. Stanislav Jurášek, tehdejší vrchní komisař finanční prokuratury.⁸⁸

JUDr. Stanislav Jurášek se v tomto spise věnuje pouze finanční prokuratuře v Praze, jejíž vývoj lze vysledovat zpět až do roku 1437. Autor na základě dosavadní literatury podal přehledný obraz vývoje, působnosti, organizaci a jiné důležité okolnosti pro finanční prokuraturu. Tato kniha neměla mít povahu vědeckou, ale od samých počátků jen informativní. Korektury se ujal vedoucí finanční prokuratury JUDr. Josef Šál. Lze říct, že kniha nepřináší, oproti Demelově studii, ze které hojně čerpal nové poznatky ale pouze ucelené shrnutí vývoje úřadu.⁸⁹

Při své práci čerpal JUDr. Jurášek, mimo jiné, také z pamětní knihy finanční prokuratury, kterou v roce 1927 sestavil vedoucí kancelářský úředník finanční prokuratury Josef Novák. Mezi dalšími zdroji uvádí např. Staročeské řízení soudní od Brandla, Povšechné právní dějiny české od Čelakovského, Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých I. a II. díl od Demela, dále např. i Právní dějiny zemí koruny české od Kaprase nebo Dějiny národu českého od Palackého.

Bylo vypraveno na 1200 výtisků této publikace různým osobám a úřadům. I v tomto případě bylo povoleno poštovním úřadem posílání těchto zásilek zdarma, jako „*věc úřední, poštovního prostá*“⁹⁰. Mezi adresáty byli např. okresní úřady, okresní soudy, státní zastupitelství, krajské soudy, předsednictvo ministerské rady, všechna ministerstva a ministři, poslanci, dále živnostenská a hypoteční banka, Zemská banka Vědecký ústav vojenský, Notářská komora, Zemská vychovatelná pro ženy, Státní památkový úřad, velké množství advokátů a mnoho dalších.

Finanční prokuratura následně obdržela mnoho děkovných dopisů za výtisk k pětistému trvání finanční prokuratury v Praze. Rektorát státní konzervatoře hudby v Praze, ve svém dopise, pod kterým je podepsán rektor Vilém Kurz, děkuje za darovaný výtisk a informuje o jeho zařazení do ústavního archivu.⁹¹

⁸⁸ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952. Inv. č. 7789/34. Karton č. 83.

⁸⁹ JURÁŠEK, Stanislav. *500 let finanční prokuratury v Praze 1437-1937*. Finanční prokuratura v Praze. 1937, s. 6.

⁹⁰ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952 Inv. č. 7789/34. Karton č. 82.

⁹¹ Tamtéž. Karton č. 83.

Mezi dalšími děkovnými dopisy lze najít dopis od prezidia ministerstva veřejných prací nebo od poštovního ředitele.

Zájem o tuto publikaci lze vyvodit i z toho, že o ní byl projeven zájem mnoha lidmi, kterým nebyla z popudu finanční prokuratury zaslána. Mezi těmito lidmi byl i spisovatel Václav Halík, který požadoval ve svém dopise ze dne 8. listopadu 1937 po finanční prokuratuře dva nebo tři výtisky z tohoto důvodu: „ *Dílo toto já i ještě dva, tři přátelé bychom rádi získali a to skutečně pro účele nejiné, než ony literárně studijní, jak zaručuje dostatečně jméno mé zaregistrované ve státním lexikonu kulturním od archiváře Dolenského.*“⁹²

Václavu Halíkovi se ovšem dostalo negativní odpovědi, protože jak je uvedeno v odpovědi finanční prokuratury, byla brožura již zcela rozebrána a pan Halík byl odkázán na autora, ministerského komisaře Dr. Stanislava Juráška. Dále o zaslání prosil také např. Dr. Ing. Herbert Lobstein aj.

JUDr. Stanislav Jurášek byl určitě za tuto publikaci odměněn, ale jisté je, že tato odměna mu nebyla udělena v rámci ročních prémie. Jeho jméno totiž není v seznamu osob, kterým byly z výnosu ministerstva financí vyplaceny prémie za mimořádné práce vykonané v roce 1937 v celkové částce 28 000 Kč. Tyto odměny nesměly být totiž vyplaceny v souvislosti s nějakou mimořádnou funkcí nebo prací, ale jen za skutečně déle trvající činnost v roce 1937 za což se jeho publikace jeho práce na publikaci pokládala.

Vzhledem k tomu, že jsem z této knihy při své práci hojně čerpala, mohu sama konstatovat, že se autorovi povedlo jasně a zcela srozumitelně vykreslit obraz vývoje prokurátorského úřadu. Vyložil ve svém díle naprosto kontinuálně jeho růst a rozvoj od jeho počátků až po výše zmiňovaný rok 1937. Proto si myslím, že prezidium finanční prokuratury, které chtělo využít významného jubilea úřadu v roce 1937 pro informování širší veřejnosti o historii, vývoji a působnosti finanční prokuratury v dějinách až po současnost, mohlo být s výběrem autora a zároveň s výsledkem jeho práce více než spokojeno.

⁹² Tamtéž. Karton č. 82.

6. Osobnost JUDr. Jaroslava Demela

V této kapitole jsem se rozhodla přiblížit, alespoň ve zkratce osobu úředníka finanční prokuratury a právního historika, JUD. Jaroslava Demela. Jaroslav Demel byl opravdu významnou osobností. Narodil se 6. dubna 1864 a zemřel 12. října roku 1926.

Jaroslav Demel získal v roce 1894 titul doktora práv. Následně nastoupil do zaměstnání na okresní finanční ředitelství v Praze a pak k zemskému obchodnímu soudu. Později, po krátkém zaměstnání v univerzitní knihovně nastoupil do služeb české finanční prokuratury, kde působil od 16. října 1897 do 30. ledna 1912, posléze jako konceptní adjunkt.

V roce 1905 habilitoval na České univerzitě v Praze. JUDr. Jaroslav Demel byl tedy adjunktem finanční prokuratury a zároveň docent právnické fakulty v Praze. Ještě před svou habilitací napsal v roce 1894 dílo s názvem „*Konrád Otta, první markrabě Moravský*“ jako příspěvek do Časopisu matice moravská. V roce 1897 vydal v rovněž v Časopisu matice moravská příspěvek „*Král Václav I. a vpád Tatarů na Moravu r. 1241*“. Dále napsal mnoho recenzí do Časopisu matice moravská, Českého časopisu historického a Sborníku věd právních. Mezi léty 1904-1909 vydal velice významné dílo, ze kterého čerpal i autor jubilejní publikace JUDr. Stanislav Jurášek, nebo Marie Stupková při zpracování archivního fondu. Dílo bylo vydáno pod názvem „*Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých*“. Tuto historickou právní studii sepsal na základě archivních pramenů. Byla rozdělena na čtyři díly. Vydány byly ovšem pouze dvě části I. dílu. Nazvaného „*Fiskální úřad království Českého*“. První část této práce vyšla v roce 1904 v Praze spisovatelovým nákladem a napsal ji na základě Archivních pramenů.⁹³

Ve všeobecném úvodu tohoto díla se věnuje pojmu fiskálního úřadu a přehledu jeho vývoje v porovnání s jinými evropskými zeměmi. V první hlavě vylíčil osudy, organizaci, hierarchické postavení a působnost českého od roku 1437 do roku 1526. V hlavě druhé pak vylíčil dobu od nastoupení Ferdinanda I. na český trůn až do bitvy na Bílé hoře. Druhá část vyšla v roce 1909 nákladem „*Sborníku věd právních a státních*“. Tato část vykládá feudální dobu absolutismu (1620-1740). Líčí zde osudy a přehled vývoje českého fiskálního úřadu od roku 1620 do roku 1740. Další část autor pojal jako systematické pojednání o organizaci, hierarchickém postavení a působnosti českého fiskálního úřadu právě v době feudálního absolutismu. Tyto dva díly vyšly v roce 1909 v Německém jazyce, dokonce i v Insbruku. Dále vydal např. v Časopise matice moravská v roce 1907 článek „*Rieger, posmrtná*

⁹³ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952. Inv. č. 1189/34. Karton č. 82.

vzpomínka“.⁹⁴ Napsal i odbornou studii, která se týkala pragmatické sankce pod názvem „O významu pragmatické sankce pro české státní právo“ byl to otisk mimořádného čísla sborníků věd právních a státních z roku 1915, na oslavu narozenin Dr. E. Otta.

Je zřejmé, že Jaroslav Demel se věnoval hlavně právním dějinám. To je zcela logické, když si uvědomíme, že to byl vystudovaný právník. Právě JUDr. Jaroslavu Demelovi vděčíme za to, že dnes můžeme z literatury vyčíst poměrně ucelený vývoj finančních prokuratur. Z jeho děl totiž čerpali všichni, kteří se tomuto tématu věnovali, těch ale nebylo moc. Je poměrně překvapivé, že za tak dlouhou dobu se neobjevil historik, který by se věnoval vývoji tohoto vynímečného úřadu a jeho fondu, který je opravdu znamenitý a zcela unikátní.

Rozptyl jeho prací je opravdu je nepochybně zajímavý. Od Konráda Otty, přes pragmatickou sankci až polemiku s Bertholdem, který byl mimo jiné ředitel Moravského zemského archivu a další významná osobnost v dějinách. Pustit se do polemiky zrovna s touto osobou, to chtělo určitě dobrou vědomostní základnu, kterou bezpochyby Jaroslav Demel měl.

Historik, archivář a editor Berthold Bretholz se narodil 9. července 1862 v Příboře. Studoval na gymnáziu v Bílsku a po maturitě šel studovat historii na univerzitu do Vídně. Studia ukončil v roce 1884. V roce 1885 získal doktorský titul a začal studovat na Institutu für Österreichische Geschichtsforschung také ve Vídni. Své studium ukončil státní archivní zkouškou v roce 1887.

Nejprve pracoval jako městský archivář v archivu města Brna a později pracoval v Moravském zemském archivu. Od roku 1909 působil v Moravském zemském archivu jako ředitel. Mimo tuto činnost byl také řádným členem archivní rady ve Vídni a zastával funkci zemského stavovského historiografa. Ve svých dílech se většinou zabýval problematikou dějin Moravy. Z Moravského zemského archivu se snažil udělat vědecký ústav a správní středisko nad obecními a zemskými písemnostmi. Berthold Bretholz cestoval často po republice a sbíral archiválie.

Představitel vypjatě nacionalistického německého pojetí českých dějin. Ve svých dílech dokazoval kontinuitu německého osídlení v českých zemích a převahu německé kultury nad českou. Jeho teorie byla později přijata nacistickou historiografií. Mezi obory jeho zájmu patřila Kosmova kronika česká, kterou připravil pro vydání, v u nás nechvalně známé *Monumenta Germaniae Historica*. Mezi další, kdo zpochybňovali jeho práci, byl např. Josef Pekař.

⁹⁴ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952. Inv. č. 1189/60. Karton č. 84. Osobní J. Demel.

Ale zpět k Jaroslavu Demelovi, osud tohoto muže nebyl jistě vůbec příjemný, přihlédneme-li k tomu, že tento bývalý adjunkt finanční prokuratury zemřel v ústavu pro choromyslné v Praze, 12. října roku 1926.⁹⁵

Zanechal po sobě jednoho syna, neploletého rovněž Jaroslava Demela, který se narodil v roce 1910. Když jeho otec zemřel, bylo mu pouze 16 let a studoval druhou třídu reálného gymnázia na Malé Straně v Praze. Díky tomu, že jeho syn nebyl ještě plnoletý je zachováno velké množství korespondence mezi finanční prokuraturou a jeho poručníkem, kterým byl jeho děda Josef Porš (bytem na Král. Vinohradech, Jablonského ulice 17), z matčiny strany (mladý Jaroslav Demel žil totiž oficiálně se svými prarodiči).

Adolf Porš v té době bankovním úředníkem ve výslužbě. Tato korespondence se týká výměry a vyplácení sirotčího důchodu pro nezaopatřeného syna bývalého pracovníka finanční prokuratury.⁹⁶ Vzhledem k tomu, že manželství manželů Demelových bylo rozvedeno ještě před smrtí Jaroslava Demela, neměla jeho, nyní již bývalá žena Antonie, nárok na vdovský důchod.

Po tom, co se podruhé provdala, byl její syn považován za sirotka oboustranně osiřelého. Na tomto základě byl sirotčí důchod stanoven na polovinu případné vdovské penze, která by činila 3 924 Kč, tedy na 1 962 Kč. K tomu byla ještě vyplácena pro opatrovníka částka 1 200 Kč jako příplatek na dítě. Tento příplatek měl být vyplácen do odvolání, nejdéle však do konce měsíce, kdy měl sirotek Jaroslav Demel dovršit 18 let, to byl listopad roku 1928. Pokud by sirotek Jaroslav Demel studoval i po dovršení 18. roku, měl by nárok na vyplácení přídatku na dítě až do dokončení studia, nejdéle však do dovršení 21 let, při studiu na střední nebo odborné škole. Pokud by studoval na vysoké škole ovšem s řádným prospěchem, byl by mu tento příplatek vyplácen až do 24 let.

Dalšími částkami, které byly vyplaceny po smrti JUDr. Jaroslava Demela, byl i jednotný drahotní přídatek, který činil 528 Kč a byl vyplácen po stejnou dobu a za stejných podmínek jako uvedený přídatek na dítě. Poslední částkou bylo úmrtné, které činilo 1334 Kč., což byla platba, která vyjadřovala poslední čtvrtinu výslužného JUDr. Jaroslava Demela.

Tyto sirotčí platby, byly vypláceny poručníkovi nezletilého sirotka oddělením odboru zemského finančního ředitelství v Praze poštovním šekovým úřadem v Praze hotově, ovšem s podmínkou, že je sirotek bral a užíval v tuzemsku, na dobu určenou vždy první den v měsíci. Z částky byly předem odečteny zákonné přírážky jako daň z příjmů, nebo příspěvek na nemocenské pojištění.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

Zánik nároku na sirotčí penzi, příspěvek na dítě a drahotní příspěvek by vznikl za situací jako úmrtí sirotka, nebyl-li sirotek nezaopatřen, dále kdyby ukončil studia, pokud by neměl řádné výsledky na vysoké škole nebo pokud by odcestoval do ciziny. Tak bylo rozhodnuto 29. března 1927.

Nejistou otázkou tedy je, jestli mladý Demel žil po svatbě své matky skutečně u svých prarodičů, nebo jestli se jen rodina, nerozhodla využít situace a finančně se obohatit na bývalém zaměstnavateli sirotkova otce. I když je pravda, že gymnázium, kde Jaroslav Demel studoval, dodalo potvrzení, že žije ve společné domácnosti se svými prarodiči Josefem a Antonií Poršovými.

Každopádně JUDr. Jaroslavu Demelovi, byl vyplácen důchod již od začátku roku 1921. To byl již zbaven svéprávnosti, z důvodu duševní choroby. Svéprávnosti byl zbaven na základě rozhodnutí zemského soudu v Praze 20. září roku 1918. Na základě jeho úplného zbavení svéprávnosti, bylo rozvedeno i jeho manželství s Antonií Demelovou, rozenou Poršovou, které uzavřeli 1. února 1910. Rozvedeni byli 20. prosince 1918.

Součástí jemu vypláceného důchodu byla i položka, která činila 900 Kč ročně a měla sloužit jako výpomoc na dobu mimořádných poměrů způsobených válkou. Vzhledem k načasování a vyplácení této položky lze odvodit, že mysl Jaroslava Demela, který během své kariéry dosáhl mnoha skvělých výsledků a z jeho publikační činnosti je zřejmé, že byl duševně zcela v pořádku, způsobila zřejmě válka. O jeho posmrtnou agendu se staral jeho opatrovník, advokát Dr. František Svojsík.

V Českém časopise historickém, byl ve třetím čísle roku 1926, uveřejněn nekrolog Jaroslava Demela, bohužel šlo jen o několika stránkovou zprávu, která informovala o smrti tohoto muže, a upozornila, na jeho nejvýznamnější díla. Nové informace ze života Jaroslava Demela, se z této zprávy nedozvíme.

7. Osud finančních prokuratur v poválečné době

V této kapitole se chci jen krátce zmínit o osudu finanční prokuratury v období německé okupace a následné poválečné době. Rozhodla jsem se tak pro to, aby čtenáři této práce byl podán kompletní výklad týkající se vývoje Finanční prokuratury v Praze.

V tomto období byl zaváděn nový režim, který radikálně zasáhl do chodu a oblastí působnosti finančních prokuratur. Zatímco se instrukcí z roku 1936 působnost finančních prokuratur v době německé okupace nijak zvlášť nezměnila, bylo do jejich organizace celkem radikálně zasaženo vládním nařízením z roku 1944. To nařizovalo zrušení Finanční prokuratury v Brně a její úkoly a oprávnění převzala s účinností od 1. ledna následujícího roku, tedy roku 1945 Finanční prokuratury v Praze.⁹⁷ To netrvalo ale dlouho, protože v květnu roku 1945 došlo k obnovení brněnské prokuratury.

K podstatným změnám v působnosti finančních prokuratur došlo následně po únoru 1948. V souvislosti se zavedením krajského zřízení v naší státní správě byly finanční prokuratury zákonem z 19. prosince 1949 č. 270 Sb. a vládním nařízením, které bylo vydáno přesně o měsíc později a to 19. ledna 1950⁹⁸ v činnost ve všech krajích v sídlech krajských soudů.

Finanční prokuratura v Praze fungovala nadále jen pro pražský kraj a agendu, týkající se ostatních krajů Čech předala příslušným finančním prokuraturám v Českých Budějovicích, Plzni, Karlových Varech, Ústí nad Labem, Liberci, Hradci Králové, Pardubicích a Jihlavě.

Novým hospodářským a společenským poměrům měly být finanční prokuratury přizpůsobeny tím, že měly zastupovat před soudy a jinými veřejnými orgány státní svazky lidové správy a ústavy, podniky a fondy jimi zřízené nebo spravované. V takto vymezeném okruhu měly také vypracovávat právní posudky a svou činností měly za úkol přispívat k zachování a upevňování lidově demokratického právního řádu. Na požádání měly také zastupovat Ústřední národní pojišťovnu, národní podniky, komunální podniky a lidová družstva. Kromě toho mohlo ministerstvo spravedlnosti, do jehož resortu byly finanční prokuratury zařazeny v roce 1949, ale z hlediska veřejného a hospodářského zájmu nad nimi mělo stále dozor i ministerstvo financí, připustit zastupování dalších stran, pakliže to bylo vyhodnoceno, že se tak dělo ve veřejném zájmu.

Po reorganizaci finančních prokuratur měla v únoru 1950 Finanční prokuratura v Praze, působící nadále jen pro Pražský kraj, celkem padesát devět zaměstnanců, z nichž kromě

⁹⁷ Vládní nařízení z 22. prosince 1944 č. 281 Sb.

⁹⁸ Vládní nařízení z 19. ledna 1950 č. 7 Sb.

přednosta úřadu bylo třiatdvacet právníků, osmadvacet kancelářských úředníků a sedm podúředníků a zřízců.

Rovněž byl v souvislosti s reorganizací finančních prokuratur zaveden nový a v pořadí již pátý registraturní systém. Ten platil pro všechny finanční prokuratury v krajích až do jejich úplného konce o tři roky později.

Působnost nově organizovaných finančních prokuratur trvala však už jen opravdu krátkou dobu. V roce 1952 skončily finanční prokuratury svou činnost a od 1. ledna 1953 zcela splynuly v jednotlivých krajích s prokuraturami, které byly nově zřízeny zákonem č. 17 a č. 16 o prokuratuře z 30. října 1952 č. 65 Sb.⁹⁹

Dá se tedy říci, že takto zanikl úřad, který nedlouho před tím, v roce 1937 oslavil své pětisetleté trvání a mohl doložit svůj historický vývoj až do první poloviny 15. století. Finanční prokuratury tedy neustály nový režim, který byl v naší zemi nastolen po ukončení 2. Světové války.

⁹⁹ STUPKOVÁ, Marie. *Česká finanční prokuratura 1532-1952 (1965), díl I.*, archivní inventář. Č. pomůcky 1256/1. Praha, 1988. Národní archiv v Praze.

8. Závěr

K vytvoření této bakalářské práce přispěly mimo jiné i mé nadšení a zvědavost dozvědět se více informací k významu a vývoji finančních prokuratur, o kterých lze nepochybně říci, že v minulosti díky svým pravomocem a veliké působnosti ovlivnily ve velké míře mnoho aspektů vývoje státní správy.

Jak již víme, finanční prokuratura jako úřad zastupující stát, se vyvinula postupně během více jak pětiset let nepřetržitého a stále se zdokonalujícího trvání úřadu, jehož úplné počátky spadají až do roku 1437, kdy byl úřad založen na příkaz Zikmunda Lucemburského a představovala jej pouze jediná osoba. Během let se měnil jak název, tak i personální obsazenost úřadu i oblast působnosti. Nemluvě o stále narůstající agendě. Proto není divu, že se postupně přeměnil v úřad v pravém slova smyslu.

Finančním prokuraturám byly svěřovány takové úkoly jako spolupůsobení při uzavírání mezinárodních smluv, účast při zákonodárných pracích, účast v soudnictví, soudnictví nad svobodníky, zastupování klášterů, zastupování židů, zastupování univerzity Karlovi, zastupování královských komorních měst, agenda trestní, právní zastoupení vdov a sirotek, hájení zájmu katolického náboženství, vymáhání trestních nálezů, stíhání vzdorovitých sedláků, hájení zemských hranic, stíhání lichvářů, hájení svazku manželského a v neposlední řadě např. ochrana poddaných proti vrchnostem, které nedodržovaly robotní patenty.

Bylo velmi zajímavé sledovat, jak se úřad postupně vyvíjel v souvislosti s potřebami panovníka, později státu. Velkými mezníky pro již vyspělý úřad byly např. velké změny po roce 1848, které měly zcela logicky velký vliv na způsob státní správy. Od této doby již označení pro úřad ne fiskální, ale finanční prokuratura. Dalším, ne méně významnou událostí, která rovněž zasáhla do státní správy, byl jednoznačně rok 1918, kdy vznikla Československá republika, která prakticky chod finančních prokuratur více méně převzala.

Co se týče literatury a pramenů, které jsem k vypracování této práce využila, tak hlavní informační zdroj pro mě představoval především archivní fond Národního archivu v Praze. Odborných monografií, k tomuto tématu je překvapivě velice málo. Ucelený vývoj finančních prokuratur vyložil ve své práci, která byla vydaná k příležitosti sledované oslavy Finanční prokuratury v Praze JUDr. Stanislav Jurášek. Jak jsem se již zmínila v úvodu, ten ale prakticky jen převzal informace z děl několika autorů, především ale JUDr. Jaroslava Demela. To byl právě ten člověk, který zpracovával historii úřadu na základě archivních pramenů a odvedl opravdu velký kus práce. V podstatě, tomu že dnes existuje literatura přímo k dějinám finančních prokuratur, vděčíme právě tomuto vzdělanému muži. Mezi autory, kteří

se alespoň částečně nebo okrajově tomuto tématu věnovali, můžeme zařadit i Palackého nebo Erbeny. Novodobá literatura k tomuto tématu, která by se věnovala výhradně jemu, v podstatě neexistuje, což je velká škoda, protože téma je to určitě přinejmenším zajímavé.

Historický vývoj úřadu je možné vyčíst z archivních pramenů. Tady bych se trošku vrátila k archivnímu fondu, ze kterého jsem čerpala. Tím myslím fond Česká finanční prokuratura 1532-1952. I přes vědomí, jak obsáhlá byla agenda finanční prokuratury, tak mě překvapila velikost a obsáhlost inventáře. Já využila při psaní této práce díl I., II., III. a IV. Význam tohoto fondu mě doslova ohromil. Nejen, že materiály, které jsou v něm obsaženy, pocházejí z velice dlouhého časového úseku v našich dějinách, ale jejich význam má opravdu nezanedbatelnou hodnotu pro historiografii hospodářských dějin. Sem bych zařadila např. spisy týkající se majetkoprávních zájmů panovníka a později státu. Majetku církve, podpory manufaktur, důlního podnikání, věcí týkajících se monopolů, vojenských podniků, finančního zastupování nebo materiál z posledních let činnosti úřadu, který je velice důležitý pro vývoj majetkoprávních vztahů v období přechodu od kapitalismu k socialismu.

Další oblastí historie, ve které můžeme uplatnit obsah tohoto fondu je samozřejmě politický význam např. ve věcí týkajících se oblastí Lužice a Kladska. Neopomenutelným zdrojem může posloužit pro sociální dějiny, vezmeme-li v potaz spisy k záležitostem poddaných, zastupování poddaných proti vrchnostem ve věci útlaku. Značný význam mají materiály týkající se zastupování královských svobodníků, židů nebo jiných sociálních skupin. Nebo materiál, který se týká soudních postihů ve věci lichvy, soubojů nebo pašování zboží.

Největší význam má ale tento fond zřejmě jako zdroj informací pro naše kulturní dějiny. Fond obsahuje ve značném rozsahu dosud nevyužité materiály pro studium správních dějin. Významné mohou být mimo jiné spisy související s e zastupováním majetkoprávních zájmů pražské univerzity a církevních řádů, které měli v minulosti bezprostřední vliv na naše školství, především jezuitů. Zrovna tak se některé spisy týkají nadací založených pro kulturní účely jako studijních nebo školských.

Obrovský význam má tento fond i jeho využitelnosti jako zdroje informací jak se vyvíjely určité druhy písemností a dokumentů. Opravdu je velkou raritou, že můžeme sledovat tak kontinuální a nepřetržitý vývoj úředních písemností.

Toto všechno je jen zlomek informací, které obsahuje tento jedinečný fond. Věnovala jsem tomuto fondu ve své práci značný prostor, nejen pro jeho ojedinělost, ale i proto abych lépe já i čtenář pochopili pompéznost samotné jubilejní oslavy, která tvoří základ této práce. Po

prostudování inventáře, mě už tolik nezaráželo množství pozvaných hostí, zrovna tak jako různorodé oblasti, z kterých byli hosté zváni.

Popisu samotné oslavy jsem věnovala při psaní této práce nejvíce času, nejen proto, že je samozřejmě stěžním tématem, ale i proto že informační zdroje jsou obsahem pouze fondu Česká finanční prokuratura 1532-1952 v Národním archivu v Praze.

Informace týkající se přímo oslavy jsou obsaženy v kartonech 82., 83., a 84. Obsah těchto kartonů až na pár knih, sešitů a fotek tvoří povětšinou volně ložené listy dokumentů. V těchto dokumentech jsem informace vyhledávala především z korespondence nebo různých seznamů a soupisů. Práce v badatelně se hlavně z počátku zdála být náročná a zdlouhavá, postupem času, určitě i díky ochotě a pomoci pracovníků badatelný Národního archivu v Praze jsem do tématu celkem rychle pronikla. Práce se pro mě do jisté míry stala zábavou a téměř mi bylo až líto, že mám po své poslední návštěvě badatelný všechny dostupné a potřebné informace vhodné k popisu oslavy již zjištěny

Během psaní své práce jsem si uvědomila, co pro úředníky tato oslava znamenala. Byli velice hrdí na svůj úřad a na to, že překonal mnoho překážek, kterých když uvážíme-li jeho obdivuhodně dlouhou dobu trvání úřadu, nebylo jistě málo. Úředníci finanční prokuratury byli velice pyšní kontinuitu nepřetržitého trvání a braly to, jako výsledek dobře odvedené práce, zároveň to pro ně bylo motivací a hnacím motorem aby tomu tak bylo i nadále. Obdivovaly své předchůdce, za to co všechno vytvořili a dokázali.

Z tohoto důvodu se také oslava skládala především z přednášek oslavujících slavnou minulost Finanční prokuratury v Praze a z toho důvodu byl JUDr. Stanislav Jurášek pověřen sepsáním pamětního spisu. Chtěli totiž, aby se o slávě a věhlasu tohoto úřadu dozvědělo co nejvíce lidí, což si jistě zasloužil. K tomu využila finanční prokuratura i dobová média, který rozeslala text, ve kterém byla stručně vylíčena její historie a vývoj. Ponechala pak na médiích, zda příspěvek otisknou nebo ne.

V badatelně jsem ještě pracovala s kartonem, ve kterém byla osobní složka JUDr. Jaroslava Demela. Tomu jsem se rozhodla věnovat také část práce. Chtěla jsem představit některého z úředníků, finanční prokuratury. JUDr. Jaroslav Demel byl významnou osobou úřadu a věnoval se historiografii a dějinám fiskálního úřadu.

Váhala jsem, zda do práce zařadit i kapitolu týkající se osudu Finanční prokuratury v Praze, nakonec jsem se rozhodla, že ano. Důvodem tohoto rozhodnutí bylo přání předložit kompletní a ucelený vývoj finančních prokuratur v době německé okupace a následné přeměny politického režimu, který se výrazně podepsal na chodu finančních prokuratur.

Pro zajímavost jsem i pár řádků věnovala významným osobám, které buď měli něco společného s úřadem, oslavou nebo politikou dané doby.

Myslím a upřímně doufám, že se mi v této práci nakonec na základě všech dostupných pramenů povedlo, pro čtenáře shrnout a podat dějiny a postupný vývoj Finanční prokuratury v Praze v průběhu tak úctyhodného a obdivuhodného trvání tohoto úřadu. Popsat zajímavosti a průběh oslav pětisetletého trvání úřadu, která se konala na podzim roku 1937, v takové době, kdy vedle informací v dobovém tisku věnovaným právě této oslavě bylo mnoho informací nejen o česko-německých napjatých vztazích ale celkově napjatých mezinárodních vztazích v celosvětovém měřítku.

9. Seznam informačních zdrojů

9.1. Seznam pramenů

Národní archiv v Praze, fond Česká finanční prokuratura 1532-1952

- inv. č. 11189/34 .Karton 82.
- inv. č. 11189/34. Karton 83.
- inv. č. 11189/34. Karton 84.
- inv. č. 11189/ 60. Karton 87.

9.2. Seznam literatury

- DEMEL, Jaroslav. *Dějiny fiskálního úřadu v českých zemích: S přehledem vývoje tohoto úřadu v jiných zemích evrop., zejména německo – rakouských: Všeobecný úvod. Díl I. Fiskální úřad království českého Odd. I., Doba státu stavovského až do roku 1620.* Praha (s. n.). 1904
- DEMEL, Jaroslav. *Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých. Díl I., Fiskální úřad království českého Odd. II., Doba 1620-1740.* Bursík a Kohout. Praha, 1909.
- HLEDÍKOVÁ Zdeňka et. al. *Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost.* Nakladatelství Lidové noviny. Praha, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.
- JURÁŠEK, Stanislav. *500 let finanční prokuratury v Praze: 1437-1937.* Finanční prokuratura. Praha, 1937.
- LIŠKA, Vladimír. *Panovníci českých zemí ve faktech a otaznících.* Nakladatelství XYZ, 2008. ISBN 978-80-7388-048-4.
- Ministerské nařízení z 9. března 1898 č. 41 ř. z.
- STUPKOVÁ, Marie. *Česká finanční prokuratura 1532-1952 (1965), díl I.,* archivní inventář. Č. pomůcky 1256/01. Národní archiv v Praze. Praha, 1988
- STUPKOVÁ, Marie. *Česká finanční prokuratura 1532-1952 (1965), díl II.,* archivní inventář. Č. pomůcky 1256/02. Národní archiv v Praze. Praha, 1988.
- STUPKOVÁ, Marie. *Česká finanční prokuratura 1532-1952 (1965), díl III.,* archivní inventář. Č. pomůcky 1256/03. Národní archiv v Praze. Praha, 1988.
- STUPKOVÁ, Marie. *Česká finanční prokuratura 1532-1952 (1965), díl IV.,* archivní inventář. Č. pomůcky 1256/04. Národní archiv v Praze. Praha, 1988.
- Vládní nařízení z 22. Prosince 1944 č. 281 Sb.

9.3. Tištěné prameny

- Český deník. 1937, č. 312 (14.11)
- Národní listy. Ročník 1937. Výtisk 28. 11. 1937.
- Všehrd. 1937-38, roč. 19, č. 1.

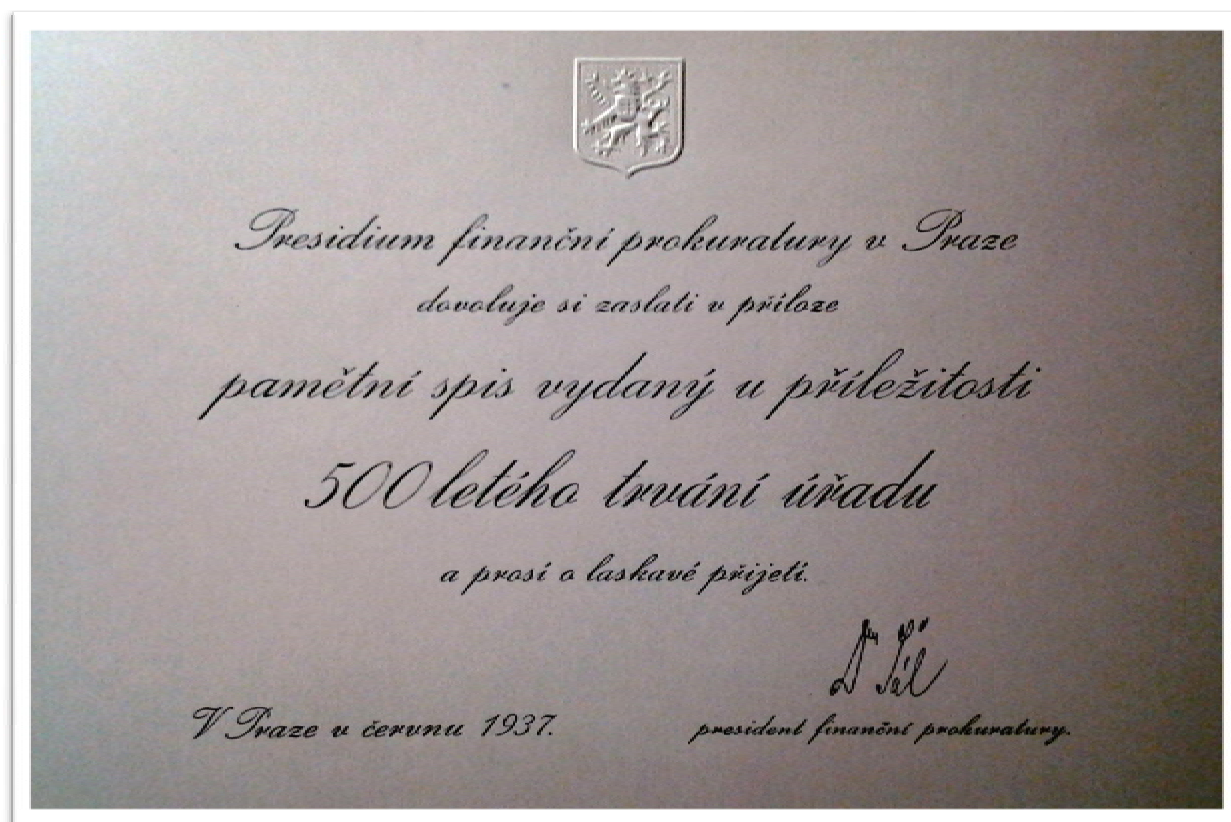
9.4. Časopisecké studie

- Český časopis historický. Roč. 1937. Č. 3., s. 620-621.
- Český časopis historický. Roč. 1926. Č. 3., s. 655. Nekrolog Jaroslava Demela.

9.5. Seznam internetových zdrojů

- URL: < [http://www.mfcr.cz/cps/xbcr/mfcr/Miniatri prvni republiky 1918-1938.pdf](http://www.mfcr.cz/cps/xbcr/mfcr/Miniatri_prvni_republiky_1918-1938.pdf) >15. 3. 2012
- URL: < [http://www.pyro-csol.cz/files/pribehy/krabickovy atentat.pdf](http://www.pyro-csol.cz/files/pribehy/krabickovy_atentat.pdf) > 20. 3. 2012
- URL:<[http://www.praha.eu/jnp/cz/home/volene organy/primator/stali v cele/petr zen kl.ht](http://www.praha.eu/jnp/cz/home/volene_organy/primator/stali_v_cele/petr_zen_kl.ht)> 20.3.2012

Příloha A

100

S tímto lístkem byla posílána jubilejní publikace sepsaná JUDr. Stanislavem Juráškem.

¹⁰⁰ Národní archiv Praha. Česká finanční prokuratura 1532-1952. Inv. č. 1189/34. Karton č. 83.

Resume

The main topic of this paper is 500 years of the financial prosecutor's office in Prague in 1937. From the title it is quite clear that this paper contains a vast number of information concerning the description, organisation and function of the celebration of this remarkable jubilee.

Besides this, substantial part is also devoted to the development and function of an office that as one of few meant a lot for the public administration history, and whose development can possibly be followed for more than five hundred years, since 1737, when king Zikmund of Luxemburg named his first commissioner for king's ideas. His role was to search the country's folder for property formerly belonging to the crown, but divided during the Hussite wars.

In its early years this office was represented by a single person, which however changed in time, with the office gaining on importance. Further administration was added, while the number of workers kept increasing.

In addition to their chief function, the offices were assigned further tasks, such as joint influence during signing international contracts, participating in legislative activities, judicature, justice over lance corporals, representing monasteries and the Jewish, representing Charles University and chamber towns, criminal administrative work, legal representation of widows and orphans, protecting the interest of the Catholics, demanding criminal findings, prosecuting defying peasants, protecting the borders of the country, prosecuting usurers, protecting the marriage and finally protecting the subjects against their lords who did not follow the statute labour patent. In late 18th century the office reached such a boom that the constitution monarchy considered as absolutely necessary to limit its powers.

The historical development can be traced in archive sources or from several books or specific publications contributions, whose authors include Brandl, Čelakovský, Erben, Palacký or Jaroslav Demel, who is paid great attention in this paper. However, should you wish to see a comprehensive summary concerning the historical development of the financial prosecutor's office, your best choice is probably the book by JUDr. Stanislav Jurášek „*500 LET FINANČNÍ PROKURATURY V PRAZE 1437-1937*“ (*Five hundred years of the Financial prosecutor office in Prague 1437 - 1937*).

It was this publication that was mainly used when searching for information on this topic, as well as period press, while the substantial part of the sources is available at the fund of the Czech financial prosecutor office 1532 - 1952 in the National archive in Prague.

Part of the paper is dedicated to this very fund, due to its significance for historiography of our country. It can serve as a source for learning about economic, social, political, as well as cultural history.

As already stated, this paper primarily deals with the 500th anniversary of the financial prosecutor office in Prague at the unstable period in 1937. However, to assist in understanding the topic, the historical development was also portrayed, as well as the scope of authority and administration of the office. The significance of the archive fund, completely unique in its range, importance and quantity of files. All this concerns with the jubilee celebration.

